

A GYERMEK
SZELLEMI MEGERŐLTETÉSE

ISMERETLEN OLDALRÓL FELTÜNTETVE

I. RÉSZ: BÖLCSŐTŐL A KÖZÉPISKOLÁIG
II. RÉSZ: A ZENÉLÉS PSYCHO-PHYSIOLOGIÁJA

(EGY ÁBRÁVAL)

SZENTESY BÉLÁTÓL

BUDAPEST
PESTI KÖNYVNYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1897.

Tartalom.

	Oldal
Kérelem a magyar paedagogusokhoz és tudósokhoz	5
<i>I. rész.</i> Bevezetés	11
Az ösztön, az öntudat, az akarat és az akaratot közvetítő erő.....	13
A lelki tehetségek. Az intelligentia. A genialitás	19
Az akaratot közvetítő idegerő elpazarlásának kö- vetkezményei	27
Az akaraterő nyilvánulása a csecsemőnél	30
Az idegrendszer működésének erőszakolása a szülői háznál	35
Óvodai állapot.....	39
Elemi iskolai állapot és ennek következménye a középiskolában.....	47
Középiskola.....	54
A vázolt bajok elhárítása	62
Az elemi iskolai éneklés.....	68
Az akaratot közvetítő erőről	70
A zenetanulás, mint a tanulási képesség előidézője	71
Az akaraterő fejlesztéséről.....	74
<i>II. rész.</i> A zenélési (zongorázási) képesség	77
A zongorázásnál működésben levő lelki tehetségek és azok szerepkörei.....	80
Az ügyesség	86

	Oldal
A zenélés consequential a.....	87
A felvetett idegenszerű eszmék terén ez ideig elért eredmény	92
A kéztartások kérdése a zongoránál	95
A zenetanítás irányítása	102
Hazánk vezérszerepe a zenetanítás terén a refor- málás következtében.....	103
Az országos zeneakadémiánk.....	107
Zárszó.....	112

Kérelem a magyar paedagogusokhoz és tudósokhoz.

Egy évtized óta minden tekintetben erő-
mön felül törekszem arra, hogy úgy az intéző,
valamint a tudományos körök figyelmét és
érdeklődését felköltsem amaz élet- és lélektan
körébe tartozó *s a gyermeknevelést, valamint a
közoktatást mélyen érintő* hosszas kutatásom ide-
genszem eredményére, melyet a még eddig
homályba burkolt zenélési (zongorázási, hege-
dülési stb.) képesség mibenléte felderítéséért
ez oldalról kiindulva folytattam.

A felfedezés tételeinek bírálói (Kant ta-
nácsa ellenére) azokat a meglevő nézetekből
kiindulva vették bírálat alá, tehát úgy az
eszmét, mint felfedezőt az alig múlt korig amaz
elbánásban részesítették, mely az újításoknak
osztályrésze.

Az újabb időben azonban ama kétely
tárgyát képező állításaim, — melyek a zenélési

képességek felfedezése következtében, mint azok feltételei majdnem önként tárultak elém — az ismertebb élet- és lélekbúvárok: Kraft-Ebing, Griesinger, Kraepelin, Schule újabb kutatásaiban is már-már igazolást nyernek s ugyan-csak a zongorázás technikai kérdése ugyan-azon módon látszik fejlődni Németországban, a minőt már 12 óv óta hangoztatok; eszerint ott már alig kellene egyéb lépést tenni, mint e könyvecskében foglaltakat nyilvánosságra hozni, hogy egy hatalmas lökással a reform-munkálat kezdetét vegye.

De mivel minden esetre előnyére válnék hazánknak, ha e lépés itt történnék meg, tehát hazafias kötelességemnek tartom a búvárkodásom eredményét s pedig most már egész terjedelmében s mind ama térre kihatoló an, melyek evvel szorosan egybekötvők, újólág a nyilvánosság elé bocsájtani s a tudományos körök figyelmét azokra felhívni annál is inkább, mivel azokkal mint elvitázhatatlan dolgokkal most már nemcsak számolhatunk, hanem egyáltalában számolnunk is kell s pedig a gyermeknevelésben a közoktatásban, valamint a zene-tanulásnál is, a hol e számbavétel a mélyebb gondolkozóknál már kezdetét is vette.

E felfedezés tételei az imént említettek miatt nemcsak helyet kérnek a psychologia és physiologia terén elért vívmányok mellett, hanem — mint azt a behatóbb tanulmányozás nyilvánvalóvá is teszi — egynémely régi tételünk is ebből kifolyólag át fognak alakulni.

Nemcsak hazánk culturalis fejlődése, nemcsak a tudomány érdeke, hanem — mint e könyvecske ki is fejt — a gyermekeink érdeke is kívánja, hogy mielőbb foglalkozzunk ez ügygyei, annál is inkább, mert már egyes zene oktató — az itt felsorolt eszmék egyikét-másikát saját keretébe beillesztve — kísérletez. E kísérletezés azonban, mivel az a dolog összes psychologiai és physiologiai kérdéseinek ismerete nélkül történik, nemcsak meddő, hanem \ gyermekekre nézve határozottan káros is.

Egy ügy felett való pro, esetleg contra nózetyilvánulások nemcsak emez, a zenei téren már-már beálló vajúrást s a gyermekekre nézve káros kísérletezést fogja helyes útra terelni: ez által az országunk zenei fejlődését tudományos alpra fektetni s azt a tanulókra nézve világosabbá, hozzáférhetőbbé téve, annak amaz irányt megadni, melylyel néhány évtizeddel fogjuk megelőzhetni a külföldet (ez által orszá-

gunknak a zenei téren vezérszerepet biztosítva), hanem a probléma tárgyalásával s *ez idegen-szerű állítások bebizonyításának követelésével* ama vajúdó nézeteket is egy útra fogja irányíthatni, melyek az agyrendszer működését illetően jelenleg még szétágaznak; mert ez oldalról megfigyelve minden kételyt kizárólag fog bebizonyodni az, hogy a lények agyrendszerének minden egyes részei más-más feladatra hivatvák; sőt szemmel láthatólag bebizonyítható ama kételyt ébresztő állítás is, hogy bizonyos feladatok teljesítésére hivatott, de fejletlen, vagy esetleg más foglalkozás folytán elhanyagolt s ez által elcsökönösödött agyrósz is — a gyermeknél előidézhető erős akarattal — ki lehet fejleszteni s pedig oly fokban, hogy ez agyrósz újólág képessé válik feladatának teljesítésére; végre szemmel láthatólag fog az észlelőnek adatot szolgáltatni az idegekben működő ama végrehajtó erőanyagról is, mely jelenleg még felderítetlen kérdés.

Ez alkalommal kőrnem kell egyszersmind ama tudósaikat is, kik ámbár valamikor ez ismeretlen ügyel foglalkozva, erről ép úgy, mint akkor mindenki, szintén lesújtó véle-ményt mondtak, de azóta már némileg be-

látták az ügy valóságát: hazánk érdekében lépjenek ki passivitásokból s használják a kezükben levő zászló bármely végét az ügy érdeme szerint; mert a jelenlegi tartózkodó magatartásuk akaratlanul is amaz absurd véleményyt érleli, hogy nemcsak protegálják, hanem solidaritást is vállalnak amaz egyénekkal, kik — a chaostikus állapotban jutva felszínre — irtóznak a reformtól, a tisztult helyzettől.

Ezek féltve reputati ójukat, ellenségeivé szegődtek ez ügynek s azt egy évtized óta hihetetlen raffineriával s meg nem engedett fegyverekkel iparkodnak a térről le, sőt az országból kiszorítani.

E czéltől ittasodva s talán ama hitben élve, hogy ez által a fentebbi zászlóvivőknek tesznek szolgálatot: nem riadnak vissza egyesek, testületek, a tanügyek magas vezetője és annak közegei tévútra vezetésétől sem, sőt a machinatiójukba beavatottak előtt ki is jelentik, hogy az ő életükben ez ügy nem fog tárgyalásra kerülni.

* * *

Mivel jelenleg már nem is annyira amaz idegenszerű állításaim, melyeket valamikor

tagadni lehetett s melyek e könyvben, valamint — más térre is kihatolva — a »Zongoratanítás bajai« czímű könyvecskémben is felsorolják (melyet az ügy érdekében mindenkinek, ki e kérdésekkel behatóbban óhajt foglalkozni s erről szíves leendő engem (Vár, Verböczy-utcza 12.) tudósítani: ingyen küldök meg, képeznék a discussió tárgyát (mivel azok egyesek által már is nagyrésztben elfogadvák) hanem azok miként való előidézése s alkalmazása fogja a fontos themát képezni; e végből kötelességemnek tartom itt kijelenteni, hogy úgy a tudomásomra hozott irodalmi téren, valamint személyesen is, az ügy érdekében mindenkinek rendelkezésére fogok állani s állításaimhoz a kellő bizonylatokat szolgáltatni.

Budapest, 1897.

A szerző.

I. RÉSZ.

Bevezetés.

Kutattam, hogy minő képességek kellenek tulajdonképen a hangszerek, de leginkább a zongora és hegedű, mint legnehezebb hangszerek kezeléséhez.

E kutatás folytán elért idegenszerű eredmény annak megfigyelését tette szükségessé, vájjon e képességek rendes állapotai-e az agyrendszernek, avagy azok csupán különleges adományai a természetnek s általában mely korban tűnnek azok fel.

Mindeme kutatások a bölcsőig vezettek vissza s meggyőztek arról, hogy igenis θ képesség, illetőleg bármely téren érvényesülhető genialitás már a legzsenyébb korban s pedig minden normálisan fejlődő gyermekben feltalálható.

De a léprésről-lépésre mélyebben hatoló megfigyelés azonban ama megdöbbentő tényről győzött meg, hogy eme, vagy ilyenmű képességeket az iskola,

sőt legtöbb esetben a csecsemő környezete nyomja el, illetőleg irtja ki.

Snemcsak ezt ölik ki a gyerekekből, hanem evvel egyszersmind ama ruganyosságot is, mely a szellemi fejlődéshez, illetőleg bármely tanulmány könnyed tanulásához elkerülhetlenül szükségeseltetik.

A zenélési képesség felfedezése minden esetre maga után vontatta ama probléma megfejtését is, vájjon azok — ha az egyénben esetleg nem mutatkoznak — előidézhetők-e, mily korban s mily móddal?

A fentebb emiitett elszomorító felfedezés azonban még ama nagyobb kérdés megoldását is szükségessé tévé, vájjon visszaadható-e a gyermeknek eme képesség vagy általában a tanulási képesség az esetben, ha az akár az iskola, akár pedig a csecsemőkorban a környezet által tétetett tönkre; vagyis képessé tehetjük-e a gyermeket még ily esetben is a tanulásra, avagy a zenetanulásra, illetőleg oly tettekre is, melyek általában genialitást kívannak.

A gyakorlat nemcsak azt bizonyítja, hogy eme genialitásszerű állapot egy bizonyos móddal könnyen előidézhető, hanem amaz öröndetes tényt is regisztral-

hatja, hogy a szellemileg elcsigázott gyermeknél is — előidézve eme képességet — nemcsak ellensúlyozhatjuk az iskolai veszteséget, hanem azt képessé is tehetjük az iskolai teendőkkal való megküzdhetésre is.

Ezek bebizonyítása, illetőleg a gyermek szellemi megerőltetésének ez oldalról való megvilágítása, valamint a zenélési képesség mibenléte képezi e könyv feladatát, mely egyszer s mindenkorra azt is czélozza, *hogy a szülő tudomás? nyerjen ama nagy feladatról, melyet a gyermek szellemi erejének fejlődése tekintetében, valamint a közoktatás terén be kell töltenie.*

E cél szükségessé teszi, hogy a fejtegetést a legzsengőbb kortól és ismert dolgokkal kezdjem meg:

Az ösztön, az öntudat, az akarat és az akaratot közvetítő erő.

A testet s így az idegrendszert is a táplálék (felszívódásképesség folytán, melynek fő előidézője az anyagcserét fokozó élenyűs üde levegő) normális viszonyok között egyenlő arányban növeszti, fejleszti.

Ha a vérben nincsenek meg kellő arányban: minőség s mennyiség tekintetében a szervezet által követelt alkatrészek, akkor a fejlődés, mint tudjuk, abnormis.

Abnormis a fejlődés azon esetben is, ha a felszívódás, illetőleg a felhasználás nem arányosan megy végbe minden szervben; pl. egyik vagy másik szerv kiválóbb működtetése alkalmával a felszívódás annak előnyére, tehát a többiek rovására történik.

Már a csecsemőnél észlelhetjük, hogy az intellectuális szervek fejlődése általában arányban áll a test fejlődésével.

Az agy fejlődését az idegélet testi, érzéki s szellemi működésében észlelhetjük, mely működés kezdetben csakis a testrészek mozgásában nyilvánul.

Ez ösztönszerű tevékenységet amaz erőanyag plusz-sza idézi elő, mely a szervezet táplálására rendelve: ott felhalmozódik.

Az idegrendszer fejlődésével, illetőleg erősödésével az intellectuális tevékenység már nagyobb mérvben kezd észlelhetőbbé válni s ezzel karöltve fokról-fokra *az öntudatra ébredés.*

Az öntudatra ébredés nyilvánulásának fokozata az agykéreg fejlődésével áll ugyan

arányban, s teljes nagyságát, tetőpontját s tökéletességét akkor érheti csak el, ha annak egyes részei mind kifejlődnek; de az öntudat mégis csak az esetben nyilvánulhat, *ha amaz említett erőanyagból annyi plus van a szervezetben, mely az egész idegrendszer, tehát az agykéreg egyes részére is kihatolva: ruganyosságával, illetőleg tevékenységet termő erejével az összes intellectualis részek mindegyikére képes hatni; mi által azok ösztönszerűleg is, vagy más belső avagy külső impulsus folytán képesekké válnak szerepkörük betöltésére.*

Azt észlelhetjük, hogy az öntudatos állapotunknak a már tökéletesen kifejlett agyszerv mellett is különböző fokai lehetnek; pl. némelykor (t. i. ha ez erőanyagból plus van) mindent észreveszünk, minden csekély esemény vagy dolog annyira bevésődik elménkbe, hogy habár sohasem foglalkozunk vele, arra mégis egész életünkben újra meg újra visszaemlékezünk. Némelykor csak kis mérvben hiányzik a teljes öntudat, azaz már nem minden történetről veszünk tudomást; némelykor pedig, pl. valamely bizonyos lelki tehetségnek erőnkön felül való nagyobb mérvű foglalkoztatása mellett teljesen közömbösek vagyunk minden más egyéb környeze-

tünkben, vagy a velünk törtétekkel szemben is: nem tudunk tudomást venni azokról, *mert az említett erő már nem volt képes kiterjedni ama intellectualis részekre is, melyek foglalkozásunk tárgyánál nem voltak engaeálva.*

Azt is észlelhetjük, hogy az agy egyes részei saját erejük folytán is munkálkodhatnak úgy testi, mint érzéki, valamint szellemi téren s pedig — az intellectual]s szervek fejlettsége daczára — öntudat, tehát akarat nélkül. Ez egyrészt annak következménye, hogy a szervezet egyesét túlságosan foglalkoztatva, ez erőt ott jobban concentrailtuk, mely erő a végzett munka után is még oda tódulva, akaratunk nélkül foglalkoztatja ez ideget.

Viszont azt is észlelhetjük, hogy teljes öntudatunk mellett sem vagyunk eléggé képesek az idegek, izmok munkálkodtatására s pedig sem szellemi, sem testi, sem érzéki működés terén. Ennek oka, ha ez erő, akár munka, akár rossz táplálkozás, illetőleg rossz felszívódás folytán hiányzik.

A szervezetben felhalmozódó s azt ruganyossá tevő plus éltető villanyos fluidum elvezetést, feldől követel; tehát előidézi

az *ösztönszerű*, tehát eleve meg nem határozott célú testi vagy szellemi tevékenységet, azonban ugyancsak ez éltető anyag által életre ébresztett felső forum: az *öntudatos állapot* — az impulsusok szerint — e tevékenységnek irányt, teret s célt tűz ki.

Az impulsusok nagysága szüli az elhatározást, mely a fenti erőkkel karöltve létrehozza az *öntudatos akaratot!*

Az akarat addig tart és oly mértékben mérvben nyilvánul, a meddig ez ösztönző erő fennáll. Elfogytával nemcsak az öntudat hiányos, illetőleg a szóra-kozottság áll be, hanem a pihenési *vágy* jut bennünk nagyobb s nagyobb mérvben uralomra.

Mind szellemi, mind testi munkánk tehát csakis akkor öntudatos, csakis akkor értékes, ha azt az agykéregben (a szellemi működések székhelyén) eleve végbemenő elhatározással képesek vagyunk akarattal vezetni, valamint minden benyomás csak akkor jut *teljesen tudomásunkra, illetőleg akkor válik sajátunkká*, ha az az idegrendszer központjába is eljut s a törtétekről az egész intellectualis agyrész tudomást vesz s — miután a benyomást minden egyes agyrész szerepköre szerint feldolgozza — meg is őrzi.

A kísérletezés meggyőződést adhat arról, hogy az idegrendszer ama erőanyagát — a szükséglet szerint — bármely célra felhasználhatjuk. Azt tehát elhatározással s erős akarattal el is vezethetjük s oda irányíthatjuk bármely szervezetünkhöz, mely akár szellemi, akár érzeki, akár testi munka által jobban igénybe véve, az akaraterő nagyobb alkalmazását igényli. Az irányítás lehetősége két élű fegyver. Centralizálhatjuk ezt az erőt, ha a szükség egyes esetben megkívánja, de a folytonos centralizálás a többi szerv rovására megy. Azt tehát valamely-ellenkező munkával kell ellensúlyozni; azaz ezt az erőt a többi szervünkhöz újra visszairányítani.

S a mint ez erőnek a gyomor tevékenységét eszközlő szervből való elvonásával az emésztési processusban pangást idézhetünk elő, mely által az életnedv-gyapapodás csökkenik; ép úgy a végtagok szerepeltetéséről is elvonhatjuk; ez által azok táplálékát is elvonva, azokat nemcsak gyöngítetjük, hanem *azoknál az ügyességben való képességet is háttérbe szorítottuk, illetve az ügyesség fejlődését megakadályoztuk.* (Ez erő eldirigálásának lehetősége a zenélési képességeknél nagy szerepet visz.)

Ez anyag elfogytával azonban az erős akarat is elveszíti befolyását s pedig minden téren. Mert a legnagyobb kényszer daczára sem vagyunk képesek — rossz következmény nélkül — gondolkozni, emlékezni, figyelni hallgatni, nézni, beszélni, járni, etc. etc.

Ez erő nélkül az erős vérmes ember szervei is megtagadják a szolgálatot, vagy csak igen rövid ideig s nagy nehezen engedelmeskednek az erőszaknak.

Ez idegerővel (melyet akaraterőnek is nevezhetnénk) való elbánás képezi themánkat, mert ez nemcsak az általános intelligencia, hanem mint az öntudathoz nélkülözhetetlen anyag, a zenetanulás főkelléke is.

A lelki tehetségek. Az intelligencia fokai. A genialitás.

Mivel az akarat öntudatos nyilvánulásának foka az agyrendszer erejének is tükré, kifejezője, tehát a nyilvánulás nagysága némileg következtetnünk enged a gyermekeknél bekövetkező intelligenciára is.

Mint tudjuk: az akarat az idegrendszer ruganyosságával arányban képes rendelkezni

az idegrendszer egyes részeivel, tehát úgy a test összes izomzata egyes-egyes vezetőivel, valamint a lelki tehetségeket képviselő agyrészek minden egyesével, sőt — a ruganyos állapottal arányban — *egyszerre többel is és pedig úgy testi, valamint szellemi munkánál.*

Az agy egyes részei a szerepkörükben viszont az akarat végrehajtói. Feladatainknak fejlettségük és idegerejük nagysága szerint tesznek eleget.

Az egyén tehetségének tehát ez adja meg az irányt.

A mily arányban s fokban van az egyénben ez erő, pl.: a mily mérvben uralg az akaraterő a nehézkes testet vezető agyrészek felett, oly mérvben nyilvánul az testi ügyességben. (Az extrem egyszerű vezetése.)

Nagyobb és nagyobb mérvű az egyéni ügyesség nyilvánulása, ha az akarat oly idegerő felett rendelkezik, melylyel több testrészt tud egy időben egyszerre — esetleg szétágazó tettekben is — kormányozni, azaz (ez erőt több testrészt agyszervébe s izmaiba juttatva, esetleg kényszeríve) azokkal a munkát ügyesen végeztetni.

Ez ügyesség azonnal kezd genialis jellegű lenni (még a zsenge gyermekeknél is), ha az

äaratj már oly erővel rendelkezik, hogy ez ügyességi tettekben nemcsak a test egyes részeit, pl. lábak, kezek, gége, száj, nyelv, később egyes kiválóbb ujjak (sőt kisebb, azaz fejletlenebb idegzetű testrészt is) etc. képes vezetni, hanem ezek mellett a *lelki tehetséget* produkáló valamely agyrészre is még képes hatni, azokra is még feszt, nyomást gyakorolni, azaz izgatni.

Ekkor az ügyességi producoiókban a ruganyosság folytán nemcsak kecs, kellem, báj, érzés, hanem az ész is nyilvánul. . . Ext nemcsak a produccióknál, hanem a háziszolga egyszerű teendői végrehajtásánál is észlelhetjük.

A genialitások persze oly variációkban mutatkoznak, a mily és a hány variatiót egyes-egyes lelki tehetséget képviselő fejlettebb agyrész a különféle fajú ügyességgel párosulva létrehozhat.

így a genialitás a legegyszerűbb munka avagy kézmű foglalkozástól kezdve, a művészetnek nevezett foglalkozásig minden téren nyilvánulhat.

Az egyén e nélkül nemcsak a művészetben, hanem kisebb teendőkben is csak gép marad.

Nagyobb s nagyobb a genialitás, ha az ügyesség mellett egyes-egyes lelki tehetség (pl. figyelem, avagy gondolkozás) egy időben két vagy több irányba is képes kiterjedni. Ilyen képességet igényelnek pl. a több — egymástól különböző — teendővel egybekötött munkák, productiók, (pl. lovaglás mellett végzendő két, három féle productio) művészi foglalkozások, hangszerek kezelése, etc. etc.

Még nagyobb a genialitás akkor, ha az ily ügyességi munkák mellett a ruganyosság nemcsak egy, hanem egy időben több fejlettebb agyrészt, lelki tehetséget is működtet.

A lelki tehetségek ily nagymérvű képességét, azaz az akaraterőnek ily nagymérvű nyilvánulását, kisebb-nagyobb mérvben minden más foglalkozásnál is észlelhetjük, azonban — mivel az a themánkhoz is tartozik — a II. részben felsoroljuk ama feladatokat, melyek a zongorázás tökéletességéhez szükségesek s melyeket — mint zenélési képességeket — a kiváló zongora-művészből (nem Holzhacker vagy Klavierwerkli) fel is találhatunk.

A művészet, a képzelő és teremtő erő párosulása folytán, az alkotó művészt — technikai téren — adja.

A különféle lelki tehetségek együttes működése, az okosság és genialitások más-más fajtát s különféleségét adják, pl. író, költő, szónok, etc. etc.

Ha az akaraterő csupán csak a szellemi tehetségek, vagy plane csak egyes tehetségek működtetésére koncentrálódik: adja a tudósok különféleségét és fokát; de adja ama árnyalatát is, melyek gyakran egyoldalúak és esetlenek.

Ez utóbbi azonban nagyon is kivételes esetekhez tartozik, mert általában alig lehet az életben oly dolgot felfedezni, melynél csupán csak egy tehetség, illetőleg csak egy agyrész működik. Ily agyműködés már az intellectualis szervek beteges, fejletlen voltára vall.

Vegyük bonczkés alá pl. valamely irat lemásolását; vagy a még egyszerűbb olvasást.

Az olvasásnál a *szem teendői* mellett a figyelem, a felfogás, az olvasottak felett való gondolkozás, az olvasottnak megítélése, sőt gyakran a vélemény-alakulás is (tetszés vagy nem tetszés) szerepel. Vegyük még e teendők mellé az esetleges hangos olvasást, melynél — mivel nemcsak a jó s tökély es olvasást kell szem előtt tartanunk, hanem a hatásra,

tehát az érzelem előidőzésre is gondolnunk — már olyan szellemi feladatot teljesítettünk, mely több lelki tehetség működését vette igénybe. S ha esetleg valaki ily öntudatos és figyelmes olvasást járás közben végez, akkor úgy a figyelem, mint a gondolkozás megosz-lása válván szükségessé, annak végrehajtása már-már egy kis genialitásra vall.

Persze az már e téren is jelzi a genialitást, ha valaki az olvasás mellett nemcsak az eszmét követi figyelemmel s vési azt emlékezetébe, hanem — a lelki tehetségeivel megoszoltan működve — ugyanakkor az irányt is tanulmányozza.

Vannak oly kiváló szellemű erejű egyé-nek, kik mindezek mellett más beszédjét is képesek meghallgatni, sőt arra feleletet, véle-ményt adni.

A kételkedő paedagogusoknak e téren való tanulmányozásra elég alkalom kínálkozik Dr. Wlassics Gyula jelenlegi kultuszministerünk Ő excellentiájában. Szerencsém volt rövid audientia alkalmával észlelhetni, hogy nemcsak amaz említett feladatokat teljesíti kihallgatás alkalmával, azaz nemcsak az olvasottat dol-gozza fel elméjében minden oldalról, sőt nem-

csak az írályt, nemcsak az írás technikáját, kivitelét tanulmányozza, nemcsak az egyénhez intéz e közben az ügyre vonatkozó kérdéseket, nemcsak az előadottra mond véleményt, érvel, ítél; hanem ezekkel karöltve és ezekből kifolyólag az egyént is tanulmányozza, megfigyeli s megismerni törekszik. S képes volt mindezekre akkor, a midőn egy betegsége után a figyelmet kimerítő országgyűlésen szerepelve, késő délután végezte a kihallgatást s már vagy 30 ügyes-bajos egyesekkel behatóan tárgyalt.

Igaz, vannak ezekkel szemben egyének, kik még a csekélységnek látszó egyszerű olvasásra sem képesek.

Az olvasás untatja őket, mivel az emiatt lelt lelki tehetségek közreműködése nélkül olvasnak, t. i. az olvasásnál csak a technikai feladatok teljesítésére képesek.

Az egyén jelleme, erkölcsse, valamint természetete alakulásában is nagy szerepe van ez erőnek, s ezt leginkább észlelhetjük az egyén Soll und Haben természetében. A kinek pl. a szellemi kiadásával arányban, vagy még annál több van ez erőből, avagy a kinek a természet a veszteséget hamar pótolja: az

— ha vagyoniilag szegény is — *minden tekintetben* könnyen ad ki: jó szívű, könnyelmű, pazarló, egészségét, életét könnyen kockára tevő, bátor, etc. etc., ellenben a kinek ebből kevés van, sőt ha a kiadásait a természet, lassan avagy hiányosan pótolja, irigy, fukar, önző s magát koldusnak érző, életéért mindig remegő még az esetben is, ha a legnagyobb jólét s biztonság körbeveszi.

A sok plus, ha történetesen nemes foglalkozásban s ambícióban nem nyer felhasználást: tetszvágyat, önhiúságot; a hiánya pedig elhanyagoltságot, közömbösséget, önbi-zalomhiányt, kislelkűséget, etc. szül.

Felesleges fejtegetnünk azt, hogy a philantrop és misantrop természetekre valló tet-tekeknek is többnyire ez a rugója.

Mivel — a mit meg is figyelhetünk — e vil-lanyos fluidum teszi az egyént ruganyossá, öntuda-tos működésre képessé, könnyeddé, élénkké, minden téren tevékenynyé, minden tettében, tehát a zenélés-nél is ügyessé, könnyű felfogásúvá, minden munká-ban kitartóvá, bajokkal és veszélyekkel szemben erős lelkűvé, merészszé, bátorrá, etc. etc. ennek, mint a testi és szellemi életünk legnélkülözhetetlenebb kel-lékének fentartására gondot kell fordítanunk s az elpazarlástól óvakodnunk.

A fejlődésben levő gyermeket bármely munkánál is csak addig szabad igénybe venni, a meddig ez anyagból plus mutatkozik, vagyis csak addig foglalkoztatunk, míg amaz anyag-mennyiséget, melyet a szervezet saját táplálására már nem használhatott fel minden téren, felhasználtuk, levezettük. Ezt észszerűen teljesíteni, kezdetben a szülő, később az óvoda feladata.

(Későbbi korban, — a midőn t. i. az idegrendszer tökéletesen kifejlődött — már nemcsak a plus kiadásig, hanem a készlet elfogytaig is munkálkodhatunk s pedig minden veszély nélkül, kivált az esetben, ha a munka, nincs aifectióval egybekötve.)

Az akaratot közvetítő idegerő elpazarlásának következményei.

A testi, valamint szellemi tevékenységünkkel csakis ama határig szabadna mennünk, a meddig az anyagerő tart, illetőleg a mig az akaraterő rugékonysága észlelhető. Azontúl, vagyis az akaraterő lazulásával már a fáradt és szórakozott állapot észlelhető.

Az akaraterő lazulása daczára az akaratnak erőszakolt működtetése már a szervezetünk táplálékát, tehát életerőnk fentartóját látszik elvonni.

A fogyasztást észlelhetjük úgy a testnél, valamint a szellemnél.

A testi túlmunkásság az akaraterőnket teszi oly gyengévé, sőt lehetetlenné, hogy az a lélektehetségek működtetésére s vezetésére képtelen; viszont a szellem megerőltetésével — a gerinczagyból is kiszipolyozva ez erőt — a test ruganyosságában, sőt ama szervezetekben, melyek tevékenységénél a gerinczagy viszi a közvetítő, vagy esetleg főszerepet, áll be a pangás. Az akarat — a közvetítőerő rugékonytalansága és a gerinczagy elgyengülése folytán — képtelen a testet a kívánalom szerint vezetni.

Eme erőhianyatlás és tehetetlenség leginkább ott válik érezhetővé s feltűnővé, a hol ügyesség igényeltetik.

Ha a közvetítő erő ruganyossága hanyatlásával, sőt a ruganyosság megszűntével is erőszakoltan folytatjuk munkánkat: legyen az akár járás, akár kézi munka, akár figyelés, akár gondolkozás etc. terén, akkor a munkás-

ságra kényszerített idegrendszert izgatott állapotba hozzuk, mely még alvás közben is, az alvást nyugtalanná téve, tovább működik s pedig végkimerülésig.

Azonban az alvás nem hozza helyre a normális állapotot; tehát ily megerőltetés nyoma huzamosabb ideig észlelhető is: a szemek színtelenek, fény nélküliek, beesettek; a szempillák duzzadtak, az arcz kimerült, élet-nélküli, a járás tétovázó s ruganyosság nélküli. Az egyén hamar szédül, sőt hajlama van az áj lilásra is; az emésztés zavart; lólekzet-vétel nyomott; mell szívesen összesik; vállak nehezek, lógnak; a test görnyed; a kebel nem feszül, nem dagad; a tüdő fejlődése is pang

S észlelhetjük, hogy evvel arányban a hangulat is nyomott, az életkedv csökken s evvel együtt csökken az önérzet, bátorság is.

A folytonos nagyobb mérvű fogyasztás már a fontosabb, illetőleg nagyobb izmokat is petyhüdté s fájdalmassá teszi; a mi az érzékek, izmok, végtagok erőtlenségében, tehetlenségében, nehézkességében, tehát az agy és esetleg a gerinczagy, gerinczcsont gyöngülésében, valamint a fejlődésben levő gyermeknél a testfejlődés pangásában is észlelhető.

A meg-megújuló pazarlás nagyobb következményei — ha azt a természet nem bírja már pótolni: a fejlődési kor határán belől való — sőt némely esetben az ifjú kor bekezdésénél bekövetkezhető — korai érettség, aszottság, életnélküliség, aggság, halál.

Érdekes tapasztalatokat szerezhethünk a hülyék, sőt a lelki betegek sorában is, ha azokat ez oldalról figyeljük meg.

Szükséges volt mindeme bajok felemelítése is, mert ha megfigyeljük, reá jövünk, *hogy ezek kútforrása a bölcsőtől kezdődik s a közoktatásban rejlő buzgóságban nyeri folytatását, tehát — mint a genialitást s ügyességet is tönkre tevő állapot — themánkhöz tartozik.*

Az akaratérő nyilvánulása a csecsemőnél.

Az akaratérő, illetőleg a közvetítő ideg-erő — mint említve volt — először is ügyességben nyilvánul.

A kis gyermeknél pl. szemnyitás, tagmozgás, tenyér-összehúzás.

Az akaraterő erősbülésével mászás, kapaszkodás, balancierozás, állás, lépés, kézfejmozgatás, beszéd, etc.

Szellemben való nyilvánulás: az érzékek fejlődésének feltüntével karöltve, a figyelem, megfigyelés, gondolkozás, következtetés, emlékezés, ítélet, stb. lelki tehetségek észlelhetők; azok fokról-fokra a gyermek minden tettében s játékában nyilvánulnak, sőt játékában s tetteiben legtöbbször genialitás-féle is van. A gyermekben normális körülmények között e tehetségek a testtel arányban fejlődnek. Egyoldalú kihasználás — ha kényszer nincs — lehetetlen, mert mihelyt az akaraterő ruganyossága a legkisebb mérvben lazul, a gyermek ébersége rögtön alább száll: elméje szerteszét kalandozik, azaz beáll hamarosan *a jótékony szórakozottság*. A plus productum levezetés után pedig természet rögtön követeli jogait: a gyermek aludni vágyik.

Az alvás, illetőleg az anyagfelhasználás szünetelése megint ad plus fluidumot, tehát fokozott ruganyosságot; a mit a gyermek bármely téren újólág kiadhat, felhasználhat, s a mi fő: *minden hátrány nélkül!*

E plusznak kiadását a természet önmaga is követeli . . . Mihelyt felébred a gyermek, rögtön kezdődik az élénkség minden tóren. *S a mint semmi hatalom sem képes ötét a rá nézve jótékony sírástól visszatartani*, ép úgy nincs hatalom, mely őt a sok beszédőt, vagy egyéb szellemi tevékenységtől képes volna rász következmény nélkül visszatartani.

A megfigyelő gyönyörködve tapasztalja, hogy ez életkedv mellett a gyermek minden tettét a szellem uralja. Észlelhetjük, hogy a gyermek, kíváncsisága: tud vágy; csacsogása okoskodás, érvelés; ugrádozása: ügyesség, mely mindig nagyobb mérvet ölt s tetszetőssé, rhythmicussá válik.

A kézi ügyességben szintén nem marad hátra: folyton foglalkozik valamivel s mindig hasznos célú a tevékenysége, melynél a gondolkodás, következtetés, Ítélet határozottan felismerhető. Még a kezeügyébe eső szerek, tárgyak rongálása is tud vágy, vagy pedig megsemmisíti azokat, mivel szellemi fejlődésének nem adnak tápot.

A bábuval való foglalkozás mellett tervel s érvényesíti nézetét, ízlését; evvel való tárgyalgása gondolkozást, emlékekezést árul el.

A felismerés, észlelés, megfigyelés, felfogás, emlékezés, következtetés, ítélet, sőt a jog s jogtalan megkülönböztetési képesség benne frappánsul emelkedik.

Ismeretei minden oktatás nélkül is, *vagy aránylag kevés irányítással* rohamosan szaporodnak.

Tehetségével, gondolkozásával, következtetésével a felnőtteket is zavarba hozza; azok inconsequential is felismeri s azok felett minden elnyomás ellenére uralomra jut.

Egy szóval e kisednél — míg az ébersége, tehát a teljes öntudata tart — minden téren oly nagy intelligentiát tapasztalhatunk, mely aránylag összehasonlíthatatlanul magasabbban áll, mint az iskolát átküzdötteké.

S e gyönyörű fejlődés rendes körülmények között *szakadatlan*; mert plus van mindig annyi, a mennyit a test növése egymaga nem vehet igénybe.

E szellemi s testi fejlődés — ha nincs erőszakolva — mind inkább fokozódik s mindig hasznos tettek felé irányul legszívesebben.

A gyermek — tehetsége szerint — maga választja meg s követeli a tananyagot.

Felfogásával arányban álló mondatokat, verset, mesét, éneket végtelen könnyen tanul;

később iront, papirt fogyaszt nagy kedvvel s hévvel; hamarosan tanul rthymikus mozgást: saját énekére, sőt zenére is jó rhythmusban — tehát zenei hallást árulva el — ugrál, tánczol.

Tehát gondolkozását, figyelmét, akaraterejét nemcsak az ének melódiájára, hanem szövege helyes kiejtésére s e mellett lábai helyes vezetésére, sőt még az őt ebben vezérlő egyén tettei megfigyelésére is iparkodik és képes is kiterjeszteni.

Ajánlom e téren való megfigyelést azon paedagogusoknak, kik a lélektehetségek megszokott, illetőleg több irányba terjedő működési képességét — mivel azt magukon nem észlelték — tagadják . . . Érdekes az intelligensebb állatok e tekintetben való megfigyelése is.

A gyermeknél e fentebb vázolt állapot a normális állapot. *Ez az az adomány, mely minden téren tehát a zenélés terén is genialitássá fejlődhetik.* Ez állapot mindaddig tart, míg az emiuttal anyagból plus van.

Ha a plusnál többet nem kell kiadnia, úgy örökösen élénk, víg, tudvágyó, jó felfogású, testileg s szellemileg tevékeny, jó indulatú gyermekkel van dolgunk, holott a pluson felül való kiadási kényszer, ennek minden tekin-

tetben ellenkezőjét eredményezi. Ily kiadásra igen gyakran kényszeríti is a szülő, illetőleg környezete.

Az idegrendszer működésének erőszakolása a szülői háznál. Ez erőszakolás következménye.

Míg a gyermek intellektuális agyrészei alig kezdik meg a tevékenységet, azaz alig nyilvánul a gyermek öntudatra ébredésének kezdődése, mely még csakis megngyelésszerű báméskodásban lel kifejezést. A környezete (saját örömeinek s élvezetének fokozása ezé! jából) már is iparkodik ez öntudatra ébredést siettetni, azaz a gyermek idegrendszerét oly nagyobb tevékenységre ösztönözni, mint a milyenre még egyelőre képes volna. Csiklandozással nevetetni, kedveskedéssel figyelemre kényszeríteni, zajos csörgővel a még működésre nagyon gyenge halló szervet fölizgatni, avagy hangos dalolással, hevesebb mozgással éberré tenni stb., stb. rendes eljárás közé tartozik.

E csecsemőkor első stádiumában minden nyert anyagra még szüksége van a gyermeknek, hogy avval a fejlődő szervezetet eléggé táplál-

hassa és erősbíthesse. Plus csakis akkor van már jelen, a midőn a gyermek azt éberebb állapotával, jó kedvével, megfigyelő képességével önmaga nyilvánítja s a mit saját ösztöne folytán ő maga is iparkodik kiadni; mely alkalomkor helyén való avval foglalkozni is# és abban örömet lelteni.

Tapasztalhatjuk azt is, hogy a gyermeket több esetben igen korán kezdik lábra állítani. Gyakran észlelhetjük azt is, hogy a fejlettebb zsenge gyermeket a vezetője még akkor is készíti a t árasra, a midőn a gyermek a ki-merültsége folytán arra már képtelen s készíti oly gyors lépés mellett, a melyet a gyermek általában huzamosabb ideig nem bír ki. Ennek következménye minden esetre az, hogy a gyermek fel-fellázad e méltatlanság ellen s akaratossá, önfejűvé válik.

Hihetetlen romboló következménye van azonban annak, ha a gyermek eme zsenge korban erőltetve lesz arra, hogy a lefekvés idején túl is éber maradjon.

Ez pedig a leggyakoribb esetek közé tartozik . . . Igaz, hogy a gyermek nem szívesen válik meg ama társaságától, mely folyton őt pepecseli, dédelgeti; de a szülő viszont csupa

szeretetből nem kényszeríti a gyermeket a rendes időben való lefekvésre, mindamellett hogy ez időt a természet jelzi is.

A kisdednél pl. napnyugta után már észlelhetjük a ruganyosság kevesbedését, mert e fejlődési korban a vérhőség változása is sokkal nagyobb befolyást gyakorol, mint a fejlettebb korban.

A mint e hőség lejebb száll, kisebbedik a tevékenységi vágy is és be-beáll lassankint az álom.

Ha a szülő e momentumot nem használja fel a lefektetésre, sőt a gyermektől elúzi ez álmot csak azon okból, hogy az éjszakák háborítatlanok legyenek, akkor e kényszerített éberség, — mely a mint tapasztalhatjuk, sokkal tartósabb lesz, mint a rendes ébersége — már nem a plus anyag következménye, hanem a felizgatott idegrendszer eredménye, mely mellett már a capitalis fogyasztás válik szükségessé. (A mondottakhoz gyakran ama körülmény is járul, hogy a szülő a gyermeket már ily zsenge korban akarja okossá tenni.)

E capitalis-fogyasztás rossz következménye: az érzékenység, kényesség, rossz kedv, zárkózottság, el-elbúsulást mutató momentu-

mok, halvány arcszín, pettyhüdt izmok, selypítő beszéd, etc. etc., tehát az élénkség, kedveség és egészség, sőt a fejlődés hanyatlása is.

Ily életnélküli, szánalmas kinézésű gyermekkel, ily megcsavart indájú gyümölcsessel lépten-nyomon találkozhatunk is.

Ily gyermeknek azonban nemcsak az otthon mutatkozó tudványa és minden iránt való érdeklődése múlt el végképen, hanem az iskolaztatás is sivár jövőt tüntet fel. Sőt ily gyermek az iskolát nem tartja egyébnek, mint életereje — tehát nagyon is féltett kincse — kevesbítőjének, elrablójának.

Minden esetre szerencsés véletlen számba megy az, ha a természet az ily eljárások folytán nagyobb mérvben igénybe vett idegeket eléggé ellátja táplálókkal, mert ez esetben nem következhetik be nagyobb baj csak az, hogy a gyermek korán okosodva, korán is érik; de mégis gyakoribb amaz eset, hogy a korán okosodás, illetőleg az éltető anyagnak a szellemi működés terén való nagyobb mérvű elhasználása következtében a test növése szokott pangani.

A fentebbi fejtegetésre önként következethetjük azt, hogy a gyermeknél nem szabad

odáig sem menni, *hogy az akaraterejének plus-sza akár testi, akár szellemi téren kiaknáztassék; kevésbbé szabad bármely tekintetben is annyira juttatni a dolgot, hogy a gyermektől nemcsak a plus-szát veszszük el, hanem az éberség s tevékenység forcierozásával a capitalisa ellen is merényletet követünk; mert ez esetben a gyermek nemcsak minden tekintetben cse-nevészik, hanem a productióra minden téren képtelenné válik.*

Óvodai állapot.

Vegyük azonban ama jobb eseteket, melyben a gyermek minden erőszakolt tevékenység nélkül, tehát normális erővel éri el a négy éves kort, azaz megtartotta, illetőleg kifejlődhetett benne ama vázolt nagy reményekre jogosító állapot:

Ez esetben tehát már a játékeinál kezdetét veheti a fentebb vázolt nagyfokú intelligencia a sokat ígérő szellemi képesség jól meggondolt, óvatos és a gyermek tehetségi fokát meg nem haladó, sőt a nagyon is törekvő gyermeket visszatartó módon való vezetése, irányítása, mely irányítás, helyesen váltakozva minden — *önként mutatkozó* — térre ki is terjeszthető,

Ez az óvoda, vagy ha óvoda nem léteznék: a szülő feladata. E feladatot — ha a gyermeket csak némileg is megfigyeli — könnyen fogja teljesíthetni, mert a gyermek intelligenciájának fejlődése ebben határozott irányt ad.

A gyermeket többre tanítani akarni, mint a mennyit felfogni képes, meddő munka. Az erőszakkal elért kis eredmény nem ér fel az elpazarolt életerővel, S ez erőszakolt okosítást illetőleg e gyermekekínzást naponta kellene ismételnünk.

Az óvodának a közoktatásban a szülők által eléggé nem méltatott nagy és fontos szerepe van.

Az óvoda a szülői ház és az elemi iskola között létező nagy űr áthidalásának ama nehéz feladatát van hivatva teljesíteni, mely a szülői házban csakis nagy áldozatok árán lehetséges s akkor is csak hézagosan történhetik az meg.

Az óvoda nemcsak az ismeretkört szőlesbiti s a megismertről helyes fogalmat is ad, valamint — azokról való véleménykövetelés által — az ítéletet, tehát általában a gondolkozást helyesen fejleszti, hanem ama nagy

feladat is vár reá, hogy a gyermeknél ama nagy intelligenciát, mely belső erők folytán önként fejlődve nyilvánult, de a szülői házban kénye-kedve szerint kalandozhatott: fegyelemzetté teszi, vagyis oda fejleszti a gyermek szellemi erejét, *hogy az nemcsak a belső erőknek engedelmeskedve, csupán ösztönből cselekedjék, hanem képessé váljék fokról-fokra arra, hogy oly idegen követelést is teljesíthessen, melyet neki a terv szerint való vezetés előszab, s mely ötét lassankint előkészíti arra, hogy idővel az elemi iskolai rendes fegyelemben s tanításban részesülhessen. S fokról-fokra oly figyelésre s oly fokú figyelemben való kitartásra szoktassa, mely öt az iskolai előadás, tehát idegen ismeretek befogadására is képessé tegye.*

Az óvodák — tekintetbe véve ama szép s jó intézményeket, melyeket e téren tapasztalhatunk — eme feladatnak meg is felelnek; de van valami, a mi eddig a végrehajtó közeg, t. i. az óvodai tanerők figyelmét kikerülte, s mely oka annak, hogy már az óvodás gyermeknél észlelhetjük ama — fentebbi pontokban vázolt — bámulatra méltóan fejlődő tehetőségek hanyatlását, valamint a fokonkint való elzárkózódását minden oly foglalkozástól, mely gondolkozást igényel. (Természetesen e hanyat-

lás első esetben is amaz erőket érinti, melyek a geniálitást teremtik meg, s mely a mi themánkhoz tartozó zenélési képességnek fő-kelléke.)

Tapasztalhatjuk a szórakozottság fokozódását és azt is, hogy a gyermek szervezete fejlődésének itt már valami akadály jött útjába.

Az óvodába lépő gyermek ama nagy ébersége s intelligentiája mellett is csak az esetben képes még most figyelni, ha arra a külső erő ösztönzi; de egy-két perez alatt elveszíti figyelő képességét, ha a figyelésre idegen befolyás készíti. Készíteti esetleg oly thema mellett, melylyel ő még nem óhajt foglalkozni.

Ily eset pedig már gyakran előfordul az óvodában is, azonban az még ott kikerüli figyelmünket, mert a változatosság a gyermeket újra meg újra élénkíti.

Igen, de e változatosság még nem pótolja a kiadását. Sőt a beható megfigyelés arról győz meg bennünket, hogy a gyermek minden egyes játéknál, vagy jobban mondva foglalkozásnál a legnagyobb mérvben kiadja amaz anyag pluszát, mely egyes-egyes tett végrehajtására rendelkezésére áll. S rendesen eről-

teti magát a tevékenységre, mivel a foglalkozás tetszik neki.

Az óvodába járó, tehát még gyenge szervezettű gyermeknek pedig alig van még kapitalisa, e szerint ily erőszakolt kiadásra huzamosb ideig nem képes: azért is minden szellemi igénybevétel után — habár ez igénybevétel látszólag kevés ideig tartana is — kívánatos volna az üdülés s ha a pluszvezetés minden oldalon megtörtént: az abszolút pihenés.

E kérdés nem eléggé vétetik figyelembe, vagy legalább is nem a követelmény szerint oldatik meg. Az elveszett erő egyedüli pótlása iSara, az alvásra — mely az agyszerv-fejlődés eme fontos korszakában életkérdés, mert e pótlás nélkül a veszteséget rögtön a szervezete sínyli meg — a szülői háznál igen, de az óvodában nincs elég alkalom adva.

E fontos kérdést tanulmányozandó, egy-néhány óvodát látogattam meg úgy hazánkban, mint külföldön.

Az óvodák vezetői nagyrészt maguk is belátják, hogy a természet eme követelésével szemben nincs hatalmuk.

A tapasztaltabbak már meg is merik mondani, hogy ők hagyják a gyermeket aludni,

de legtöbbje csak akkor, ha az éberség fenntartása absolute lehetetlen. S ekkor is a gyermek az ülőhelyén marad (mely esetleg támlány nélküli): dűledez jobbra, balra; háta összegörnyed, melle behorpad, s esetleg a környezete is incselkedik vele, tehát sok minden akadályozza a természetet e legfontosabb funkciójában.

Vannak humánusabb óvók, kik a gyermeket valamely sarokba fektetik le, hogy zavartalan alhassék. Itt azonban hideg fal, hideg s kemény padló, poros talaj környezi az alvót!

Éljük bele magunkat e helyzetbe!!

Az erővisszaszerzés nem teljesülhet tökéletesen . . .

Minden szépet s jót feltalálhattunk a minta-óvodákban, de sajnos egy főczikket nem: egy-egy mindig *tisztántartható* kis bőrpárnát, a mely nemcsak a pihenésre szánt időben, hanem akkor is álljon a gyermek rendelkezésére, a midőn azt a természet követeli. Hogy azon nyugodtan s veszélytelenül visszaszerezze az élete gyarapodásának főkellékét.

Örömmel tapasztalhatjuk, hogy a gyermekbarátok s a humánus paedagogusok a legújabb

időben már gondoltak is arra, hogy a gyermeknek az alvásra az óvodákban alkalom is adassék.

Ennek általánosítása égető szükség; de égető szükség az is, hogy *az óvodások figyelemmel kövessék a gyermek figyelőképességének határát s a fokozást ennek megfelelően gyakorolják.*

Ezek megtörténtével tökéletesen teljesül amaz óhaj, hogy az óvoda ne alakuljon át idő előtt iskolává. Ezzel szem előtt lesz tartva az, hogy inkább a szervezet gyarapodjék, mintsem a tudományok par force alkalmazásával a csemete szára idő előtt megcsavartassék, mert ennek következményei a gyermek egész életére befolyással vannak.

A szervezetgyarapítás és idegrendszer emez erejének szaporítása, esetleg visszaszerzése persze nagyban elősegítettik az üde levegőn való mély lélekzéssel s fáradságnélküli izommozgatással.

Az üde levegőn való mély lélekzés a szokottnál nagyohh mérvben választja ki az elhasznált anyagot s nagyobb mérvben eszközli a vér élenyülését s annak éltető anyaggal való ellátását. A friss üde anyagot egyszerű izommozgásokkal s nyújtóztatásokkal hamar bevezethetjük az egész szervezetbe, s

akarattal — *mélyről hamarosan meg is győződhetünk* — el is vezethetjük amaz egyes szervhez, melyet kiválókópen óhajtunk működtetni.

Kívánatos volna, hogy nemcsak az óvoda, hanem a szülő és később az iskola is felvenné teendői közé az orvos által előírandó módon ez életet adó erőnek fejlesztését s a körülményekhez mérten, mentül gyakrabban alkalmazná is.

Az óvoda teendőiből mellőzendők volnának olyan kézimunkák is, melyek complicáltabbak, pl.: kötés, horgolás, etc. (mindkét kéznek van valami teendője s e miatt nagyobb akarat-erőt igényel). Mellőzendők oly munkák is, melyek a test összegörnyesztését igénylik. Mellőzendő továbbá a fényes fehér vagy tarka papirossal való foglalkozás : egyrészt a szemrongálás, másrészt pedig a reá fordított nagy figyelem, gondolkozás és nagy óvatosság miatt; de már a miatt is, hogy ezt megelőzőleg még nem történt oly foglalkozás, mely a gyermek akaraterejét oly fokra fejlesztette volna, hogy az ily gondolkozást igénylő munka mellett is képes legyen a kezeit és ujjait a finomabb s nagyobb könnyedséget igénylő tettekben vezetni.

(Lásd bővebben a »Vázolt bajok elhárítása« pontot.)

Elemi iskolai állapot s ennek következményei a középiskolában.

De tételezzük fel, hogy a gyermek nem jár óvodába, sőt tételezzük fel ama nagyon is ritka esetet, hogy a szülő is vissza tudja magát tartani s nem aknázza ki a gyermeknél mutatkozó képességet; tehát a gyermek a fentebb vázolt s nagy reményekre jogosító lelki adománnyal lép az elemi iskolába . . .

Ki ne tapasztalta volna azt, hogy ez esetben is a nagy remények mint szállnak fokról-fokra lefelé ? . . . Ki ne tapasztalta volna azt, hogy gyermekeinek tevékenysége s tudványa nem hogy emelkedett volna, hanem az inkább lelohadt; sőt a nemes tevékenység s ambitio helyét a felületesség s nembánomiség foglalta el?

Gyakran tapasztalhatjuk, hogy a jó fel-fogású gyermek a helyett, hogy okosabbá válnék, rohamosan válik gondolkodás nélküli buta állapotúvá . . .

Nem kell sokáig kutatnunk, az okokat hamar észlelhetjük.

Az okosodás, az általános intelligencia csakis az esetben érhető el, ha nemcsak egyes,

hanem több agyrészt is képesek vagyunk bevonni teendőinkbe, illetőleg több agy rész (több lelki tehetség) is tudomást bír venni a történekről. A mi (mint a fentebbi fejtegetésből kitűnik), akkor lehetséges, ha az említett erőből annyi van birtokunkban, hogy egy bizonyos szerv igénybe vétele s ez erőnek e szervhez való nagyobb centralása mellett is még jusson ama szerveknek, melyek szereplése — a benyomás feldolgozása végett — kívánatos.

Ha tehát nem akarunk lemondani amaz előnyről, melyet ily általános okosodás s mélyebb gondolkozási képesség nyújt és a gyermek elől sem akarjuk par force ez utat elzárni: elkerülhetlenül szem előtt kellene tartanunk azt, hogy az engagírozott szervet csakis addig vennők igénybe, míg a ruganyosság, éberség, teljes öntudat fennáll.

Ez azonban az elemi iskolákban még nem eléggé van figyelembe véve, mert pl. a figyelés terén a gyermektől oly erőt követelünk, melyre a felnőttek is alig volnának képesek. E követelés nemcsak a lelki tehetséget képviselő agyrésztől vonja el a táplálékot, s használja fel azt csupán a figyelhetés cél-

jára, elvágva ez által az általános okosodás útját, hanem a kiszipolyozás, a szellemi erőket képviselő agyrészek visszafejlődését s a testi fejlődés pangását, sőt elcsenevészését is észlelhetővé teszi.

Ha a felnőttek figyelő képességét tanulmányozzuk, hamarosan meggyőződünk arról, hogy fejlett agyszervük daczára általában csak rövid ideig képesek oly feszült figyelésre, melynél amaz eshetőséggel állnak szemben, hogy a hallottakat nemcsak megérteni, felfogni, hanem a felett gondolkozni, arra feleletet adni s esetleg nézetet nyilvánítani is kell.

E figyelő képesség igen megrövidül az esetben, ha az előadott eszme esetleg nem tartozik gondolkozási körébe. Még rövidebb ideig tart, ha a hallottak metaphisikai jellegűek.

Tapasztalhatjuk továbbá, hogy az öntudatos figyelem elfogytával képtelenek vagyunk a felfogásra, képtelenek vagyunk a beható gondolkozásra, tehát ennek folytán a többi lelki tehetség működtetésére is.

Emez agyrészeknek ily esetben nem is juthat alkalom szerepkörük kitöltésére, mivel ez erőnek a figyelem terén való elhasználása folytán a felfogás nehézkes, vagy pláne sem-

mis. A gondolkozás öntudatlan: az gyepelő nélkül kalandozik, ugrál össze-vissza határozatlan dolgokon; esetleg véletlenül foglalkozik az adott themával is.

Az iskolában a figyelő-képesség igénybevétele mindenesetre tovább tart. Tehát hosszabb ideig, mint a meddig a 6—10 éves rendes fejlődésű gyermek figyelő-ereje *az őt élénkítő, tehát őt érdeklő dolgoknál is általában képes*. Pedig a figyelőképessége még rövidebb ideig (circa 8—10 perczig) tart az esetben, ha szellemét nem élénkítő, sőt előtte czéltalannak látszó új dolog lesz előadva. Pláne hamarosan beáll a közömbössége, azaz már 1—2 perc után lazul a figyelő-képessége, ha a szem foglalkoztatása nélkül, csupán az egyhangú (csak egynehány Corti ideget foglalkoztató) hosszúra nyújtott beszédet kell hallgatnia, a mely esetleg előtte még új szavak felhasználásával, idegen dolgokat ad elő; a mely dolgot, hogy az neki élvezetet adjon (az egyén csakis élvezetet adó dologgal foglalkozik szívesen) *nemcsak csöndesen bámulva meghallgatnia, hanem azt felfognia is kellene*; sőt, hogy az neki mint tehetőség és ismeretkör-szaporodás örömet is szerezzen, s őt önérzetesebbé s intelligensebbé tegye: *a felett gondolkoznia is kellene*.

De éppen ezek nem eléggé voltak eddig az oktatásnál figyelembe véve.

Az iskolában minden nap s napjában többször is van szőnyegen oly, a gyermek szellemét nem élénkítő, sőt annak felfogásával arányban nem álló thema.

Ily categoriába sorozhatók mindazok is, melyeket a gyermek rögtön nem érthet meg, a melynek megérthetésére az összes erejét folyton-folyton összpontosítani, tehát más térről az életet hosszabb ideig elvonnia kell.

S mivel az elemi iskolában a magyarázatra szánt idő mindig túlterjed *a gyermek figyelőképességének határán*, ott tehát az előadottakra csak *kivételes, tehát kevés tanuló figyelhet*; az előadás csak genialis, tehát kevés tanuló nál hagyhat mélyebb nyomot.

Általában azonban (a genialisoktól eltekintve) következőt tapasztalhatjuk:

A tanulók kisebb, tehát ambiciosusabb része a figyelme elfogytával (a plus elfogytával) emberfeletti erővel kényszeríti magát az éberségre. Csendes ülésre lóvén kárhozattva, erőszakolja akarátát, tehát öntudatlan is akaraterőt iparkodik fejleszteni, de alig képes e megerőltetéssel annyit fejleszteni, hogy

elég ereje legyen a szempilláit a lezáródástól visszatartani; arról, hogy ez — arczizmai rángatását is igénybe vevő — erőszak mellett a figyelésre is jusson valami erő, szó sincs.

A tanulók nagyobb része azonban szépen csendesen ülve s a tanítót *mereven bámulva alszik*. Szellemök mit sem tud a környezetükben történekről. Tapasztalhatjuk, hogy ama genre, mely magát a figyelésre erőszakolja, az életerejét pazarolja; ez utóbbi pedig szórákozottságot szokik meg s pedig oly fokban, hogy mihelyt valamire figyelnie kellene, rögtön egész kényelemmel behelyezkedik e szellemileg alvó állapotba s szerencsésen el is zárkózik minden tudományos dolog meghallgatása és befogadása elől.

Az első — már az iskolában kimerülve — fáradtan fog hozzá az otthoni feladataihoz: túlsigázza magát. Ennek következménye a testi elcsenevés és idegesség. A második még elég testi erővel, de szórákozottan bifláz, magol, a leckéjét elkelepele!

Az iskolában való előadás a fentebb vázoltak miatt nem érte el ama célt, hogy a gyermek a hallottakat felfogva, azok felett gondolkozva, azt megemészsze s arra emlékezzék is; tehát okosodják.

A zsenge figyelő-képesség túlságos igénybevétele folytán a gondolkozás, következtetés, ítélet a tevékenységtől visszatartva, gyatrán fejlődik ki. Az akaraterő a minimumra reducalódik, az okosodás nem fokozódik.

A tanuló tehát eme felsorolt lelki tehetségeket igénylő tanulmányban s tettekben tökéletlen.

A tanulmányok ennek folytán mindig nehezbednek; a gyermek mindamellet, hogy úgy itt, mint a középiskolákban már az összes idejét tanulásra szentelve, magolással tölti el, mégis képtelen azokat feldolgozni. Az iskolákon csakis par force, vagy elnézéssel megy keresztül.

Az elemi iskola azonban nemcsak a figyelem terén veszi oly nagy mérvben igénybe a gyermeket, hanem az emlékezést is erőszakolja.

Feladata ugyanis, hogy a tanulók emlékező tehetségét a középiskolára előkészítse.

De e feladatnak — mivel a figyelő-képesség túlságos igénybevétele már megzsibbasztotta a többi lelki tehetség működési képességét — csakis oly módon tehet s tesz is nagy általánosságban eleget, hogy a figyelemre, gondolkozásra, felfogásra már-már alig képes,

tanítványaival nap-nap után gépiesen után mondatja az emlékezetbe vésendő tananyagot.

A tanítvány ezt ép úgy megszokja, mint az értelmetlen kis gyermek az imádságot, később az »Egyszeregyet,« avagy a minietranszgyerek a latin imádságot. Megszokja s pedig a nélkül, hogy a hallott, vagy olvasott érteimet, jelentőségét, a dolog lényegét értené.

Megszokja tehát a szavak bizonyos sorrendben való czitálását.

E gépies szótanulással azonban megszokta azt is, hogy a komolyabb tárgyú olvasmány mellett egyáltalában nem gondolkozik.

A gyermekek nagyobb része tehát ily előkészültséggel, t. i. a figyelőképesség kimerültségével s a minden térre, illetőleg a dolog lényegére is kihatoló emlékezés hiányával, tehát hézagos emlékezési képességgel lép a középiskolába.

Középiskola.

A középiskola feladata a gyermeket a közéletben nélkülözhetetlen ismeretekkel ellátni, azt a behatóbb gondolkozásra, helyes

nézetre s ítéletre szoktatva: a komoly tanulmányok befogadására képessé, éretté tenni.

A középiskolában tehát már sok oly tantárgygal találkozik a gyermek, mely még eddig ismeretlen volt előtte.

Az előadásnál nagyobb, feszültebb s kiatartóbb figyelemre, valamint a kívülről be-tanulandóknál felfogásra s nagy emlékező-képességre volna szüksége.

S hogy a nagy halmaz magolandót meggyőzze: szükség volna ama genialitászerű állapotra, melyet a lelki tehetséget tárgyaló szakasz alatt az olvasást illetőleg jeleztünk, t. i.: az olvasásnál necsak a szavakat mondja el s fogja fel, hanem azok jelentőségét is. A gondolata tehát kiterjedjen ama tárgyra is, melyet az olvasmány tárgyal. Jobban mondva: a tanulás alkalmával inkább arra fektesse a súlyt, azaz arra törekedjék, hogy gondolkoz-zék, a dolog lényegét értse s arról — habár saját szavaival is — beszélni tudjon.

Ilyenmő olvasásra azonban szintén igen rövid ideig képes az ember az esetben, ha a thema nem ad élvezetet, sőt esetleg a tanulmány megértése is több figyelmet s gondolkozást kíván.

Ily tananyag pedig a középiskolában meglehetősen mennyiségben fordul elő.

A középiskolába jutott tanítványok nagy része azonban — szellemileg kimerült lévén — már alig képes e mennyiség befogadására s pedig egyrészt az előző fejezetben mondtak, másrészt pedig a miatt, hogy ama tananyag egynémelyikének minősége és mennyisége, melyet *elkerülhetetlenül* kívülről, sőt szórói-szóra kellene megtanulnia, már a középiskola alsó osztályában sem áll arányban a gyermek amaz erőanyagával, mely neki e célra még rendelkezésre áll.

Szervezete pedig egyáltalában nem képes arra, hogy oly erőmennyis éget produkáljon, melyre a jelenlegi eljárások mellett szüksége volna:

A középiskolában ugyanis némely oktató — saját tantárgya részére követelve a gyermek egész erejét s szabad idejét — több oldalra terjedő feladat szóról-szóra való be-magolását követeli oly tantárgyaknál is, melyeknél elég volna a tudomás vétel, azaz az egyszerű magyarázat s annak rögtöni visszaadása.

E túlzás persze nagyon is megterheli a gyermeket s valóban egynémelyiket kénysze-

ríti arra, hogy az bedarálja feladatát; mert az ily eljárás mellett minden üdüléstől megfosztva, csakis kimerülten, tehát csekély öntudattal biflázhát.

A leczkéje átolvasása alkalmával — minden egyéb lelki tehetség működését beszüntetve — csupán arra szorítkozhatik, hogy legalább a szavakat tartsa emlékezetében.

E fajta tanulók szolgáltatják amaz önhitt seregét az emberiségnek, a kik, ha az iskola porát lerázták, azt hiszik, hogy ők már mindent tudnak s be is elégesznek tudományukkal.

E fajta tanuló, ámbár nála a testi ügyesség nincs kizárva, mégis általában képtelen oly productiókra, melyeknél az emlékezésen kívül egyéb lelki tehetség szereplése szükséges; még kevésbbé képes tehát oly tettekre, a melyeknél az intellectualis részek megoszolt működése elkerülhetetlen.

Tehát felületes minden téren.

Ama gyermekek, a kik pl. zsenge korban már megerőltették idegrendszerüket, vagy esetleg abnormis fejlődésűek, persze a túlkövetelések teljesítésére egyáltalán nem lévén képesek, lassan-lassan kihullanak a sorból.

Ez imént említett két genre-rel tehát itt nincs dolgunk, valamint nincs dolgunk ama gyermekekkel sem, a kiknek a genialitása inkább a szellemi téren mutatkozik; mert ezek — ez képezvén terület — könnyen végeznek a feladatokkal s könnyen eleget tesznek a túlzott követeléseknek is.

Ezek lesznek az óriások a szellemi munka s productiók terén.

Eme genialis gyermekektől elütnek azonban ama gyermekek, a kiknél az adomány pl. inkább ügyesség terén nyilvánul.

Ezek viszont nem igen képesek a kitarásra oly szellemi munkánál, mely az ő genialitásuk terétől távol áll.

Ily genialisok, mint rossz magolok, szintén hamar kidűlnek; azonban a társadalom valamely rétegében és valamely téren érvényesítik tehetségüket: nagygyá, kiválóvá, nevezetessé is válnak; sőt az ő területükön — legyen az a társadalom hasznára vagy kárára — mint fáklya vivők szerepelnek. S — mint tapasztaljuk — iskolát is alapíthatnak

Eme fajtájú genialisok amaz egyesei, a kiket a társadalmi helyzetük kényszerít az iskolák bevégzésére, beleolvadnak ama genre

tanulók közé, kik — kimerültségük mellett is — kényszerítik magukat az értelmes tanulásra.

Ez egybeolvadt sereg képezi a gondolkozó tanulókat.

Ezek azonban a hosszas szajkózásra nem lévén képesek, feláldozzák egészségüket, életüket, hogy eleget tegyenek a követelésnek s valamikor — a szellemi munkásság terén — a társadalomnak hasznos tagjai lehessenek.

Ezek vannak tehát kitéve mindama vesztélynek, melyek a szellemi túleröltetés következményei.

Első esetben elveszítik ama ruganyosságot, mely a gyorsan végzendő ügyességi produkcióknál szükséges, tehát a zenetanulásban is — ámbár az ott szükségelendő nagy szellemi feladattal képesek volnának megbirkózni — ügyetlenek maradnak.

A szellemi megerőltetés folytán testileg véznák, gyengék, érzékenyek s betegségekre inclinálók, szellemi erejük — habár agyrendszerük arányosan fejlett — kimerült, idegeik izgatottak.

Egyszóval nagy részben oly állapotba jutnak eme gyermekek, hogy a szülő örökös

aggodalomnak van miattok kitéve s pedig nemcsak a testi, hanem a lelki állapot egyensúlya meghiibbanása miatt.

E félelem jogosult, mert a sötét jövő réme nem alaptalan: a szellemileg megerőltetett szerencsétlen embertársaink statusát ezek egészítik ki, sőt folyton szaporítják is.

Féltetni való van azonban az idegrendszer egyéb funkciójánál is:

E gyermekek nagyobb része általában korán érett; 10—12 éves korban szeretkezik, 16 —18 éves korban blasirt, 26—30 éves korban már agg.

(Az idegrendszer túlzgatottságával az ingerek iránt való fogékonyság is karöltve jár. E fogékonyság következménye: hideg nedves kezek, beesett kék karikával övedzett szemek, vörös nedves szemhéj, félénk magaviselet, bizonytalan tétovázó járás, nyugtalan alvás, nehézkes nyelvmozgás, stb., stb.)

S ha esetleg a fentebb jelzett korai érettség nem áll be, akkor egy némely esetben egy rosszabb következményt észlelhetünk azon esetben, ha t. i. az idegerő folyton más térről elvonva csupán a szellemi munka terén használtatik fel. Egy, előttük még ismeretlen világról sohasem fognak tudomást vehetni.

A mit ha — felületes nézettel — nem tartanánk is nagy bajnak, azonban annak következményei mélyrehatók. Ez állapottal sok nemes vonás és törekvés hal meg születése előtt. Nincs oltárkép, nincs nemes lelkesedés e téren; nincs fogalom a földi boldogságról, tehát eme vágygyal egybekötött nemes törekvés is hiányzik; sőt alig vitatható el az, hogy a családi tűzhelyért való lelkesedés hiánya minden esetre befolyásolja és csökkenti a hazaszeretetet is.

Ily egyének hazaszeretete nem lehet oly lángoló, mely az életet is kéjjel áldozza fel a hazáért.

Hogy az imént elmondottakban nincs túlzás és hogy e túlcsigázott gyermekek között alig akad kivétel, azt a megfigyelő észlelhetni fogja.

(Nagyon messzire vezetne a generációban tovább folytatni a szellemi túleröltetés következményeit, mert ezzel szőnyegre kerülne az egyéni hasonlatosságok, sajátságok, lelki tehetségek, testi erők stb. apától vagy anyától való öröklése is. A következő azonban e tekintetben a nagy megfigyelő Schopenhauer nézeteitől eltérő, de azért határozott concluzióra juthat, sőt arról meg is győződhetik, hogy e

tekintetben egészen más tényezők szabnak törvényt; mely tényezőket a megfigyelő az egyéneken fel is fedezheti.

A generatio elcsenevését, a mélyebb gondolkodás ritkulását és a felületesség uralomra jutását azonban mindnyájan észlelhetjük.

Az imént vázolt gyermekek, e jövődő szellemi munkások állapota követeli az irgalmat, kíméletet és elnézést a tanári kartól; mielőbbi orvoslást az intéző köröktől, mert a szellemi megerőltetésből származó minden baj ezeket éri.

A vázolt bajok elhárítása.

Hogy az iskola jótékonyan működjék és a felsorolt bajon is segítve legyen, elkerülhetetlenül szükséges, hogy minden oktató valóban figyelembe vegye a gyermek korát s a koraival karöltve járó testi és szellemi erőt.

Ennek megfelelően alkalmazza az oktatás körül való eljárást is.

Négy éves koron alól levő gyermeknél egyáltalában mellőzendő bármely olyanmő foglalkozás, mely a szellemi erő erőszakolt működését követeli; azaz mellőzendő minden, a mivel ily gyermek nem óhajt foglalkozni.

Mellőzendők oly látványosságok, melyek habár első pillanatban élvezettel töltik is el, de hamarosan fárasztók, avagy izgatók.

E kort be nem töltött gyermekek tevékenysége az üde levegőn való mozgásra irányítandó.

Négy-hat éves kor az óvoda kora.

Az óvoda a friss levegőn való mozgást, mint legfőbb szükségletet tartva szem előtt, e mozgást valamelyes szabály szerint irányítja, tehát e téren is egy bizonyos kellemes fegyelemre szoktatja.

Képeiről, játékaikról, tárgyairól, azaz a gyermek előtt némileg ismert dolgokról futólag — tehát igen rövid, de érdekes megjegyzésekkel — helyes fogalmat ad. A gyermekkel elmondhatja eme kis megjegyzéseket. . .

Ez eljárás minden esetre előidézi a gyermeknél a figyelési és gondolkozási képességet, melyet óvatosan fokozhat is. Azaz a gyermeket fokunkint előkészítheti az elemi iskolára.

Az óvoda minden esetre mellőzze a hosszabb versek, mesék stb tanítását; mellőzze leginkább ama korban, a melyben a kised még a szavak kiejtésével is küzködik.

A kiejtéssel való küzködés (vagyis általában a beszélés technikájában való otthonosság foka) szintén jelzi az agyszervfejlődés stádiumát.

Ez esetben ily tanulás még korai, tehát valamely tekintetben rossz következményt szül.

Az óvodában, valamint az elemi iskolában is minden esetre első esetben ügyelnünk kell a tanítás alkalmával, illetőleg bármely szellemi igénybe vételnél ama pillanatra, a melyben a gyermeknél bekövetkezik a figyelőképesség lazulása; a magyarázatunkkal e határt semmi esetre se lépjük át, mivel a huzamosabb magyarázat úgylis meddő. Az erőlazulás beálltával, t. i. az éltető anyag elfogytával már úgylis képtelen a felfogásra.

E pillanat bekövetkeztét a gyermek izgósmozgással, ásitással stb. öntudatlanul is jelzi.

Az elemi iskolásnál, azaz ama zsenge gyermeknél, a kinél az agyrendszer még fejlődésben van, eme figyelési képesség csakis néhány perczig tart. Tehát az első elemi osztályban a magyarázat csakis néhány mondatból állhat; mely után egyes-egyes gyermektől eme magyarázat visszaadását kell követelni, vagyis a feszes figyelmet mentől gyakrabban

megszakítani oly kérdésekkel, melyek gondolkozást, ítéletet, véleménynyilvánulást követelnek.

Követelni kell továbbá azt, hogy a múltban már tárgyalt tananyagról is beszéljen egy-egy tanuló. Ez által az iskola nemcsak az emlékezést fejleszti, hanem a gyermeket megszoktatja arra, hogy az nemcsak a bemagoltat fogja tudni elkelepelni, hanem előkészület nélkül önálló gondolkozás folytán kifejlődő nézettel fog tudni beszélni valamely themáról.

Az oktató a lélektehetségek ily váltakozó működtetését mindaddig ismétli, míg a gyermek ébersége, azaz az idegeket működtető anyag phis-sza észlelhető.

E kitartás azonban az idegrendszer erősödésével fokozódik. Ennek megfelelően módosulhat a tanítás körül való eljárás is.

Ily módszerrel el fogjuk érhetni azt, hogy a gyermek $\frac{1}{2}$, sőt $\frac{3}{4}$ óráig is éber fog maradni, mely idő után azonban kívánatos a tanító nélküli korlátlan szabadság, vagy pedig olynemű foglalkozás, mely csupán az akaratot közvetítő erőt fejleszti s azt az egész szervezetre újolag szétterjeszti. (Lásd óvoda.)

Oly tornázás, mely nagyobb testi erőt, vagy sok ácsorgást s a mellett a parancsnokra való feszes figyelést igényel, e célra nem alkalmas.

Ha az elemi iskolában a tanítás az imént fejtegetett eljárás szerint megy végbe, s a figyelőképesség fokozása kellő óvatossággal történt meg, akkor a gyermek biztosan megszerezte ama figyelőképességet, melylyel a középiskolában bírnia kell.

Mindazonáltal mégis czélszerű volna, ha a középiskola oly tantárgyaknál, melyek nagyobb figyelmet igényelnek, fentartaná ama eljárást, mely nem aknázza ki a gyermek erejét csupán a figyelés terén.

Úgy az elemiben, mint a középiskolában is kívánatos továbbá ama tantárgyak beszüntetése, vagy a kellő mértékre való redukálása, melyek egyáltalában nem szükségesek, avagy még nem állnak arányban a gyermek fel fogásával.

Mellőzendők volnának mindenesetre ama tantárgyak, melyek oly elvont fogalmúak, hogy a felettük való gondolkozás a felnőttéknél is egyáltalában lehetetlen, mert ezek más téren is rossz eredményt szülnek.

Beható tárgyalás folytán kiválogatandók ama tantárgyak, melyek szabályait elkerülhetetlenül emlékezetbe kell vésni; azonban ez otthoni szorgalomra bízott tanulmány kiszabásánál legyünk minél fukarabbak. Az semmi esetre sem legyen annyira, hogy a gyermek örökös hajszána s rabságnak legyen kitéve.

Mindenesetre csakis oly mennyiségű tananyagot volna szabad magolás végett feladni, mely mellett a gyermek emez erőnyaga — az emlékezés nagyobb mérvű működtetése mellett is — még képes kiterjedni mindama agyrészek működtetésére, melyek az értelmes olvasáshoz, tehát az okosodhatáshoz szükségesek.

A gyermeknek egyébiránt nem lesz szüksége az otthon való folytonos magolásra, ha az iskolában előadottakat vele rögtön meg is emésztetjük. Hisz a gyermek emlékezése nincs oly sok oldalról igényre véve, mint az életben küzködő felnőtté, tehát az ő kis körében történetek könnyen bevésődnek a fejlődő agyszervébe s egész életében ott meg is maradnak.

Biztosan kevés lesz tehát ama tanulók száma, kik ily tanítási mód mellett a magoláshoz fognak folyamodni.

Az iskolai tanulmányokon kívül otthon végzendő melléktanulmányok se tartsanak a figyelőképesség, illetőleg ez erő határán túl s helyesen váltakozva foglalkoztassuk őt oly dolgokkal, melyek egyrészt az egyensúlyt hozzák helyre, másrészt nem aknázzák ki a gyermeket újólag egyoldalúlag.

S mindezek mellett tartsuk szem előtt az akaratot közvetítő villanyos fluidum fejlesztését.

Ily célú mindenesetre, tehát jó hatású a rövid ideig tartó zenélés az esetben, *ha ennek technikája mellett az akaraterő-fejlesztés is célnak van véve*, s ami a fő, a zenélés az alább kifejtettek figyelembe vételével, minden — ott feltüntetett — térre kihatoló öntudatossággal, tehát nem gépiesen, nem szórakozottan s nem egyirányba concentrált erővel történik.

Az elemi iskolai éneklés.

Az éneklés: mellkas-, tüdő- és hangszál-erősítő, vérjavító, zenei hallás-fejlesztő, üdítő, érzelemfejlesztő, azaz nemesbítő, lélekművelő s a mi a fő, élvezeti foglalkozás azon esetben,

ha az nagyobb mérvű szellemi munkával nincs egybekötve.

Az elemi iskolai éneklésnek — mivel ez hangjegy olvasás nélkül történt— e felsoroltak jó oldalai érvényre juthattak; de ha a 8 -10 éves gyermeket e foglalkozás mellett is meg akarjuk terhejni felesleges tananyaggal, t. i. az énekléssel nagyobb ismeretkört igénylő, magasabb fokú hangjegytanulmányt kötünk egybe: nagyban csökkentjük, sőt meg is szüntetjük a jó hatást; s ha még az elemi iskolában az énekléssel zenetheoriát, scalatanulmányt etc., tehát szellemi erő kiadást is követelünk, úgy megszüntetjük az idegerő-levezetés, vagy elvezetés kellemes, nemes és áldásos irányát és e hasznos célú élvezeti foglalkozást is ellenszenvenné tesszük a gyermekek előtt.

E tanulmány nemcsak korai, nemcsak szükségtelen, hanem az elemi iskolás előtt elvont fogalmú is. Ily követelés még a 12—14 éves okos gyermek felfogásával sem áll arányban, tehát az elemiben — - mint érthetetlen tananyag — rossz következményű... Dr. Harrach József orsz. zeneakadémiai titkár »Zenei nevelésünk« erre vonatkozó tételei, tehát e nézetre épült egész tervezete megvalósítását is *absolut*

lehetetlennek fogja tartani ama paedagogus, ki a 10 éves gyermek szellemi erejét ismeri.

Nagy kára zeneculturánknak általában, hogy az ellenvélemények csakis az 6 beleegyezése kikérése után láthatának napvilágot. Ezzel persze eléri azt, hogy nem szakember létére nézetei dominálhatnak.

Az akaratot közvetítő erőről.

Az akaratot közvetítő erő létezését, annak fejleszthetését az egyes szervezetre, tehát az intellectualis agyrészekre való elvezetését is, és ez elvezetés frappáns jótékony eredményét illető hypothesisnek tetsző állítások észrevehetőleg bebizonyíthatók még ama gyermekeknél is, kik már-már áldozatai a fentebb vázolt szellemi túlér oltetésnek.

ezeket is egy bizonyos móddal 3 — 4 hó alatt oda lehet juttatni, hogy úgy a figyelő, mint a gondolkodó etc. képességüket, az akarat és a közvetítő erő fejlesztéssel vissza lehet adni.

Ez tehát jókor alkalmazva nemcsak kiegyenlíti az iskolai egyoldalú fogyasztást, hanem fokról-fokra észrevehetően erőit adhat az iskolai feladatokkal való megküzdhetésre is.

Ez eljárás észszerűen, túlzás és ugrálás nélkül továbbfolytatva, oly fokra viszi az akaratot, hogy a látszólag bamba gyermek is képessé válik oly tetekre, melyekre eddig kizárólagosan a genialisok voltak hivatva.

Ennek oly fokban való bebizonyítása, hogy a megfigyelő előtt minden kételyt kizár, szintén 4—6 hó alatt lehetséges.

A zenetanítás, mint a tanulási képesség előidézője.

Az imént említettek képezik az alapját a bekezdésnél, valamint a II. részben felsorolt zenetanítási methodusnak is.

Az ugyanis nem keresi a gyermekben a képességet s nem várja a természettől ez adományt, hanem első esetben is egy, a zongorázási célznak megfelelő bizonyos móddal oda hat, hogy a tanítvány — erős elhatározással — az esetleg gyenge akaratot is működésre készíti; a meglévő, illetőleg az észrevehetőleg fejlődő s erősödő közvetítő végrehajtó erőt folyton a célznak megfelelő tette, ügyesbedésre irányítja.

(Ez irányítással nemcsak oly agyrészeket vagyunk képesek működésre készíteni, melyek az ügyességnél szükségesek volnának, de ez ideig arra tehetetlenek voltak; nemcsak ezek életreébresztésével és *erősbitésével*, vagyis az akaratot közvetítő erőnek ezekre való irányításával jótékonyan szét-szétosztjuk amaz erőt, melyet az iskolában egyoldalra koncentrait a tanulmány, hanem e szervrészek működtetésével úgy a munkánál szereplő testrész izmait és csontjait, valamint e munkánál közvetítőül szolgáló gerincz izmait és csontjait is észlelhetően erősbitjük.)

Az akaraterőt a fejlődése, illetőleg szaporodásának megfelelő fokozatossággal fokról-fokra (persze kiaknázás nélkül) átviszi a tehetésekre, illetőleg a többi agyrészre is. Azokat foglalkozási körükben óvatos fokozatossággal szerepeltetve fejleszti és erősbiti. *Sőt azokat, ha esetleg elhanyagolt állapotban vannak, észrevehetőleg életre is ébreszti.*

A tehetségek fejlesztése és szerepeltetése az agyrészek erősödésének sorrendje szerint történik; tehát nem önhatalmú szeszély szerint.

Az észrevehetően szaporodó akaraterőt felhasználja a managyképességek elsajátítására,

melyek a genialitást jelzik (és mely a 2. rész alatt részletezve is van), nemcsak fokozott erővel s éberséggel működtet egy agyrészt, nemcsak a többféle teendő véghezvitelére is képes egy időben több agyrészt engagírozni, azaz több agyrészt egy időben együttesen működtetni, hanem még ama nagy feladatra is képessé teszi az egyén egyes agyrészeit, tehetségeit, hogy azok egynémelyike megoszoltan, illetőleg több különböző, egymástól eltérj, egymáshoz nem tartozó teendőkben képes egyidőben szerepelni. (Polyphonia.) Az agyrészek, illetőleg lélektehetségek e körülírt fejlesztésével (*persze beleértve a kéz- és ujjügyességet vezető agyrészek — mint e technikai munka legfontosabb tényezői — fejlesztését is*) megadta a zenélést képességet, tehát az úgynevezett genialitást, vagy isteni adományt, vagy bár minek nevezett adományt. . . *S ennek jó hatása más tanulmánynál is érvényesül.*

A felsoroltak után némileg meg volna világitva s fejtve az, a mire eddig — mint olyan állításra, melynek bekövetkezése csodaszámba menne — *Tamákodás volt a felelet.*

De mindemellett mégis van valami, a mi a megfigyelőt újra s újra csodálattal tölti el: *ez az elhanyagolt gyermeki agyszervnek gyors*

metamorphosisa a lethargikus állapotból az éberségbe,; a szellemi útchaosról való gyorsabb visszavezetés az okosodhatás útjára.

Az akaraterő fejlesztéséről.

Az akaraterő-fejlesztéssel s annak különféle térére való elvezetésével s felhasználásával, hihetetlen csodás eredményeket látunk elérhetni.

Vannak egyének, kik (esetleg erőltetett gondolkozás folytán) az akaraterő pressiójával oly térére vitték szellemi tevékenységüket, melyet más ember csodásnak tart. Azt mondhatnók: egy-egy új agyrészt, egy-egy új tudományos ágat créait az akaraterőjük; de mindenesetre egy-egy kevésbé kifejtett, vagy plane elcsökönysödött agyrészt kelle működésbe hozniok s fejleszteniük, hogy akár a találékonyság megfigyelés, előérzet, vagy bármi elvont fogalmak, etc. etc. terén a csodás eredmény bekövetkezzék.

Érdekes ama elvitázhatatlan tény megfigyelése is: mentől több lelki tehetség, ille tőleg mentől több agyrész működése kíván-

tatik valamely munkához, annál nagyobb vonzerővel bír, azaz annál nagyobb kedvvel végezzük azt még az esetben is, ha avval nap-nap után (persze erőkiaknázás nélkül) foglalkozunk; mert ily munka mellett érezzük az általános intelligencia emelkedését. Holott ama munka, melynél kevés, vagy csupán csak egy agy rész van folyton actióban: fárasztó, csömörlésig unottá, sőt egészség tekintetében is igen hátrányossá válik.

Ily munkától való megszabadulásért kocz-kára tennők jólétünket, életünket, *mindenünket*; vagy pedig ha az attól való szabadulás lehetetlen: járomba fogott, agyon gyötört, minden iránt közömbös, elfásult állathoz hasonlóvá alakulunk át.

Ennek figyelembevétele az oktatás terén kívánatos; mert a tanuló is, a természet kívánalmainak megfelelően, szívesebben halad ama — általános intelligentiához vezető — úton, azaz szívesebben foglalkoztatja az egész szervezetét.

Persze az oktatónak ama feladat jut osztályrészül, hogy eleve tisztában kell lennie avval, hogy a követelt munka, mely lelki tehetségek működését igényli, tehát a gyermek

mely időben (sorrendben), mely mérvben s mennyi idő alatt képes annak teljesítésére; később, azaz az elemi iskolában már a gyermeket is figyelmessé teheti arra, hogy a követelt munkánál mely feladat vár szellemi erejére (azaz mely lelki tehetségek fognak működni).

A gyermek ennek tudatával óvatosan s nyugodtan végezné a thema feldolgozását s nem zavarná — lázas kipkedés-kapkodással — az önkéntelenül is actioban levő képességek működését. Tehát nem nehezítené helyzetét, okosodhatását.

A gyermek — az akaraterőnek több irányban való működése folytán bekövetkező általános intelligentiájánál, azaz mélyebb gondolkozási képességénél fogva — minden téren hamarosan feltalálja s minden teendőbe beletalálja magát.

Tehát úgy a tanulmányaiban, mint teendőiben idő- s erőmegtakarítás volna elérhető; szülői gondok is kevesbednének s a tanító terhes feladatán is könnyítve lenne!!!

II. RÉSZ.

A zenélési (zongorázási) képesség.

A zenélési képességet illető idegenszerű állításaim — már az új eszmék sorsát átélve, átszenvedve — tért foglalnak.

Hosszas volt ugyan e vajúdás, mert 12 évig tartott, de menthető.

A geniális egyének, t. i. azok, kik az alább felsorolt képességgel bírtak, tudtuk nélkül is érvényre juttatták azt; amaz ezer meg ezer zongorázó pedig vesződött a tanulással a meglevő tehetsége szerint s nem vette észre, hogy a technical, rhythmicai s hangjegyjolvasási — szellemi megerőltetést előidéző — küzködés mellett is még volna valami fontos teendő, a dinamikai különféleségek érvényre juttatása, (a mi pl. a vonós hangszernél a vonókezelés, fúvó hangszernél a légnyomás feladata) az értelem s érzelem kifejezésére való gondolás, tehát a lélek-művelés feltéte-

leinek teljesítése. Ezeknél e teendő, sőt annak tudata is egészen lezorult a térről.

A zenélési képességet illető eszme azonban minden ellenséges fogadtatás, üldözés és elnyomás daczára terjedt s most már majdnem érett is arra, hogy amaz eddigelé adománynak hitt szellemi képességet végre egész nagyságában közöljem, a t. paedagogusok és tudósok figyelmét azokra felhívjam, s kérjem, figyeljék meg a környezetük zongorázóit. *Biztosan ama meggyőződésre jutnak, hogy a játéknál esetleg tapasztalt tökéletlenség csakis annak következménye, hogy az itt alább felsorolt zenélést képességet nem bírják egészen; tehát egyik vagy másik téren bekövetkezik a hiányosság is.*

E nagy szellemi feladatok részletes felsorolásánál újólág határozottan ki kell jelentenem, hogy e képesség bármily nagynak, sőt felfoghatatlannak tűnnék is fel így részletesen leírva, mégis aránylag igen könnyen s rövid idő alatt felidézhető s kifejleszthető annál is inkább, mivel e tehetség (az összes intellectualis szervek együttes működése általában a lények sajátása lévén) a természetben fekszik; tehát semmi esetre sem valami kiváló adománya a természetnek.

Eme — az agyra nézve jótékony — képesség esetleges kifejlesztése, illetőleg visszاسzerzése már annál fogva is könnyen megy végbe, mivel azt általában mi magunk nyomjuk el, sőt irtjuk ki az által, hogy kénytelenek vagyunk foglalkozásunkban túlzásig menni, tehát kénytelenek is vagyunk ez erőt koncentrálni; a mi némely egyénnél annyira szokássá is válik, hogy még az esetben is koncentrálja az erejét, ha a munka egyszerűsége azt nem is igényelné.

Tudtunk nélkül bár, mi magunk tettük tehát úgy a gyermeket, valamint magunkat fokról-fokra ügyetlenné, sőt képtelenné oly tettek kivételére, a melyeknél nagyobb mérvben s elkerülhetetlenül szükséges az ily szellemi képesség

Az eddigi zenetanítás szintén így koncentrált a figyelmet valamely tetre, pl. koncentrált a hangjegy-olvasásra, mely mellett az ügyesség megszerzése járt erőt meghaladó munkával. Koncentrált esetleg a technikánál; ekkor az intelligencia hanyatlott. A törzsidegek irritációja is bekövetkezett, mivel az ügyesbedést csakis gépies sok gyakorlással szerezték meg.

A zongorázásnál működésben levő lelki tehetségek és azok szerepkörei.

Az akaratérőnek az öntudatos zongorázásnál majdnem az egész agyszervezetre kell hatnia. Ezt az avval járó többféle teendők: a szem, a fül ébersége; a száj, kézfejek, egyes ujjak, lábak öntudatos mozgatása; valamint a figyelem, gondolkozás, felfogás, emlékezés, következtetés, ítélet ébersége s öntudatossága folytán igénylik. Sőt szükséges, hogy az akarat oly mérvű erővel rendelkezék, hogy e tehetségek, illetőleg agyrészek egy-némelyikét — *mint lej ebb részletezve van* — *egy-időben több irányban, illetőleg több teendőnél is tudja működtetni.*

Első esetben is a szemekhez kell több erőt kényszerítenie, hogy azok képesek legyenek ama nagyobb munkára, mely a két esetleg több sor hangjegy-csoport neve, értéke s értelme gyors felismeréséhez szükséges; mert e nélkül hiányos a kóta-olvasás;

a füleket kell éberebbé tennie, hogy azok képesek legyenek *a különféle oldalról jövő, különféle rendeltetésű hangok, valamint a rhythmus felfogá-*

*sá*hoz, vagyis tudomással bírjanak a történetek felől s ne zárkózzanak el azok elől szó-rakozott ember módjára; bírálóként, vagyis élvezetet keresőleg is szerepeljenek, mert e nélkül nincs kellő ellenőrzés és a zenélésben élvezet; tehát nem fejlődik az ítélő, azaz véleményező-képesség.

Erős akarattal kell a száját is kényszeríteni arra, hogy az e teendők közepette öntudatosságra valló módon, *correctül*, tehát vezénylőleg ejtse ki a *rhythmus*-jelzésre szolgáló szavakat, (esetleg éneket); mert e nélkül a játszó csak gépiesen mokolg a zenéléshez;

nagy akaraterő kell a kezek, de leginkább az ujjak önálló s *complicalt* öntudatos mozgásaikhoz; mert e nélkül azok reflex módon egyenlő erővel, gépiesen taszigálják a billentyűt s azért az ügyességet még hosszas szoktatás után sem sajátíthatják el.

Ugyancsak az akaratnak megoszoltan kell működni, a midőn a két kéz ujjait kell a különféle irányú, *erejű* s e mellett szemfényvesztően gyors, *complicalt* észszerű teendőkre ösztönöznie; mert e nélkül egyik kéz a teendőiben vezető nélkül maradva, nem végzi feladatát;

vezeti végre a lábakat a pedálok használásánál.

Az akaraterőnek e külsőleg látható, meg lehetős nagymérvű erőt igénylő teendők mellett kell még a legfontosabb feladatot teljesítenie;

a különféle szellemi munkákat teljesítő agrórszeket kell éberem tartania, tehát a munkát öntudatosá tenni s pedig:

a figyelmet kell kényszerítenie, hogy az kiterjeszkedjék a két, esetleg több sor hangjegyre, illetőleg hangjegyekre s e teendője mellett kiterjedjen a kezek teendőire, sőt ott megoszoltan, *tehát mintha hét egyén hallgatná*, kell a figyelmet működtetni, hogy az a két kéz által létrehozott különböző hangokra úgy dinamikai, mint rhythmikai, valamint dallam és összhang tekintetében s pedig különböző irányú (polyphon) melódiáknál is ki tudjon terjedni; mert e nélkül az ily polyphonikus teendő tökélyetlen;

kiterjeszti a *figyelmet* a rhythmus jelzésre: történjék az a játékos, vagy metronóm, avagy más egyén által, mert e nélkül nemcsak saját játéka lehet tökélytelen rhythmus tekintetében, hanem mással nem képes correcte játszani;

kiterjeszti a figyelmet a lábak öntudatos teendőire is;

s mindezek mellett esetleg a második játszóra, vagy éneklőre, sőt e felsoroltakon kívül a hallgató közönségre is. S ez irányítást határozottan akarattal s öntudattal kell tenni s onnét szintén megint akarattal bármikor visszavonni, mert ellenkező esetben a figyelem öntudatlanul is a közönség felé fog fordulni s annak tetteivel s véleménye nyilvánulásával foglalkozni. Ekkor azonban — a főszerepkörében megkevesbedve, vagy onnét véglegesen elvonva, ott szórakozottságnak, figyelmetlenségnek helyt adva — bizonytalanságot vagy zavart idéz elő.

A figyelmet valamelyik felsorolt tetre Összpontosítani, vagy azt ide-oda ugráltatni gyenge akaratertő, éretlenséget, gyakorlatlanságot, bizonytalanságot, kezdetlegességet jelez ama produkció terén, de egyáltalán a rendes foglalkozásban is. S ezt észlelhetjük a zenetanítás terén, a hol ily összpontosítás rossz következményeivel gyakran találkozhatunk.

Az akaratertő továbbá a gondolkozást kényszeríti, hogy az a látott hangjegyek nevével, értékével s értelmével foglalkozzék s e polyphonicus foglalkozás mellett kiterjedjen továbbá — s pedig oda nézés nélkül, tehát meg-

oszoltn — az egyes ujjak teendői mikéntjére, azaz a látott hangjegyek, hol s miként való kijátszására. Itt tehát az akaraterővel öntudatosan működésbe hozott végtagok munkáját, t. i. az ügyességet teszi célirányúvá, határozottá, biztossá s a játékot, azaz a zenét *a célnak megfelelővé*, észszerűvé, értelmessé, kellemessé, érzésteljessé, rokonszenvessé, egyszóval léleknemesbitővé, mert e nélkül a zongorázás egyenrangúvá válik a klavierwerklizéssel.

Ezek mellett a gondolatnak a lábak munkájára is kell kiterjednie, azokat észszerűen a követelés szerint vezetnie, mert e nélkül — a pedálok észszerűtlen használata folytán — hangzavar áll be.

Ugyancsak a *gondolat* kiterjed a hallgató közönség tetszésének megnyerésére, tehát zenéje *miként való* alkalmazására is. S ez — habár látszólag öntudatlan — meglehetősen igényli a gondolkozást. Ez az egyén tetszvágya, mely az esetleges plusból szintén részt követel.

Az akaraterő a felfogást szerepelteti s pedig egyrészt a két sor hangjegyképzet különböző értelmének s rendeltetésének, valamint a hallott zene felfogása végett, mert e nélkül nincs következtetés, nincs ítélet, nincs emlékezés.

Szerepelteti az emlékezést: a leolvasott hangjegy képletére, valamint a hallott hangokra s tételekre való visszaemlékezés végett, mely nélkül nincs összefüggés a játszott s játszandó eszme között, nincs helyes értelmezés, nincs benyomás, tehát nincs élvezet.

Szerepe van a következtetésnek, mert e nélkül nehézkes a kótaalvasás.

A helyes következtetés feltételezi az Ítélet működését, mely egyrészt a következtetéssel szerepel, tehát ellenőrző kritikus a végrehajtásnál, másrészt működik mint hallgató, illetőleg élvezi a zenét

Ha még e sok feladat teljesítése mellett is van az akaratnak rendelkező ereje, t. i. az akaraterőnek plus-sza, akkor már a képzelő tehetség működik az előadónál, melynek magasabb fokaként a teremtő tehetség következnek.

A képzelő és teremtő tehetség az előadó művésznél abban nyilvánul, hogy az előadó nagy önállóságot tanusít előadásában, módosításában, interpretálásában, improvisatióiban stb.

Vannak a művészet terén előadók, kik még e nagy feladatok mellett is rendelkeznek annyi akaraterővel, hogy képesek a produc-

tióiknál azt is producálni, hogy mindaz, a mit most végeznek, nekik könnyű feladat volt. Productióikban tehát a könnyedség, a megnyerő báj s kellem nyilvánul.

Az ügyesség.

Mindeme szellemi nagy működéshez sorakozik az ügyesség, tehát annak physiologiai kérdése.

Az ügyesség több hangszernél, "mint pl. a czitera, hárfa, gitár, fuvola, klarinét, vonós hangszerek, orgona, harmónium stb. abban áll, ha a végtagjainkat, illetőleg ujjainkat akaraterővel képesek vagyunk oly önálló, nagymérvű s mindenféle complicált mozgásra, mely a hangok létrehozásához szükséges. *A zongoránál ezek mellé még az elme ama fontos feladata is sorakozik, hogy itt a megütés különféleségével kell az értelmet és érzelmet kifejezni s gyakran mind a két kéznél más-más követelés szerint.*

A gyorsabb és gyorsabb ilyenmű rendelkezési képesség képezi az ügyesség fokait, mely még a tere-numban való otthonosággal kell hogy párosuljon.

Az ügyességnek tehát csakis olyannak kell lenni, mely a centrum vezetésével megy végbe, azaz minden térre kihatoló is, tehát nem gépies szoktatásból eredő.

Ily ügyesség azonban az intellectualis szervek más irányban való elfoglaltsága mellett csakis akkor érhető el, ha a rendelkezés, illetőleg végrehajtás nem ütközik akadályba.

Ily akadályt képez első esetben is az, ha a kezets ujjakat nem tudók természetes állapotba hozni: azaz minden kényszer nélkül lazán tartani még akkor is, a midőn az izmokat tette, ellentállásra készítjük elő; akadályt képez továbbá az, ha a szellemi erőnket, éberségünket más teendőre, pl. hangjegyelvasásra avagy környezetünkre irányítva nem tudjuk kiterjeszteni az ujjak működésére, vezetésére.

A zenélés consequenciája.

Hogy e nagy intelligentiát igénylő tanulmány, — mely S. Bach-féle polyphonicus zeneirodalmi termékekben éri el tetőpontját — alkalmazásából eredő consequentiákkal is tudomással bírjunk, ez alkalommal azokat is felsorolandjuk.

Ha a zongorázás (zenélés) e szükségelt lelki tehetségek együttes működésével, mondjuk genialitással történik s a zenélés — az akaraterő egy oldalra való koncentrálásának kizárásával — mindig csak annyi ideig űzetik, a meddig az akaraterő uralkodni képes, azaz a meddig a cselekedet öntudatos (tehát a sok gyakorlással nem merítjük ki az idegerőt, nem korbácsoljuk fel a túlzással idegeinket) nemcsak az következik he, hogy az éltető anyag helyes megoszlása s minden téren való felhasználása, illetőleg alkalmazása folytán az összes intellectuals részek, valamint a gerinczagy is (a kezek és lábak öntudatos vezetése következtében nyerve ez anyagból) egyenlően erősödnek, hanem épen ez arányos felhasználás, illetőleg az egész agyrendszer működésével elkerülhetetlenül bekövetkezik az általános intelligentia, valamint a zenélés egyéb jó eredménye is: az élvezet s nemesbedés úgy az előadónál, mint ez értelmes és érzésteljes előadás következtében a hallgatónál is.

(Persze — s ezt hangsúlyozhatjuk is — kivételt képez a művész amaz esetleges excentrikussága s vadsága, mely a téves, illetőleg túlzó gyakorlás folytán az akaraterő egy irányba való koncentrálásának, tehát egy bizonyos agyrész túlfejlődésének eredménye,

valamint kivételt képez ama tévesen Wagner irányúnak nevezett sokszor érthetetlen, zajos, fülsértő zene is.)

Figyeljük meg egy még fel nem vetett oldalról, hogy a zenénél mi idézi elő legfőképp a jó benyomást.

A szép és együvé tartozó hangok egybefüzése, habár a Oorti idegeket változatosan működtetik, mégis untatok, sőt bántókká válnak, ha azok czélnélküliek, azaz nem tartoznak határozott kerethez (tehát ha oly módon adatnak elő, hogy azok bekövetkezési idejét a hallgató nem gyanítja, azaz azok nélkülözik a rhythmust, sőt nélkülözik még ama keretet is, melyet a legegyszerűbb ember költői érzeke is megkíván). Azonban, mihelyt a hangfűzér, sőt a testek egyhangúbb mozgása rhythmikus, akkor már zenévé válik s — épen úgy, mint a dobolás is — élvezetet ad, sőt lelkesít.

Határozottan állíthatjuk, hogy a főölvezetet a rhythmikus mozgás nyújtja még a zenétől távol álló téren is, annál inkább tehát a zenénél, mivel itt a rhythmikus légmozgás kellemes változatossággal is egybe van kötve.

A jó benyomást tehát első esetben is az ijesztgetés nélkül való, nyugodt rhythmus-tökéletességek szülik.

Ez perczenként 100 rhythmikus mozgás.

Szervezetünk e mozgást óhajtja s kedveli leginkább, sőt öntudatlanul is e mozgás elérésére törekszünk minden tettünknel. Erre törekszik a kezdő játékos is, azaz oly előadó, ki még ily ügyesség felett nem tud rendelkezni.

Nemes lelkesedést idéz elő a rhythmusok oly fokú gyorsasága, mely perczenként 120-at nem halad meg. Ekkor ugyanis a vér etherét némileg gyorsabban rezgésbe hozva, az idegeket még mindig kellemesen izgatva: élénkítő hatású.

(Hevit, tüzel, vadít a gyorsabb s gyorsabb mozgás és még inkább, ha esetleg a rhythmus is szaggatott. Ennek eredménye a tánczközben való szenvedélyesség is.

Persze a lassúbb és lassúbb mozgás az egyhangúságot, unalmat, közömbösséget, alvást idézik elő.)

Százegynehány perczenkinti rhythmus volna tehát az, a mely természetünknek leginkább megfelelő, élénkítő hatással bír. S ha e rhythmusokat egyrészt dinamikailag, másrészt hang változással (azaz hogy ne mindig mint a monoton dobolás egy és ugyanazon Corti

ideget foglalkoztasson) változatossá tesszük, továbbá a rhytmus-hangokat mellékhangokkal, azaz szépen váltakozó átmeneti hangokkal (eddig csak ezt vettük élvezetnek), valamint magasztos accordokkal feldíszítjük, tehát több Corti ideget (az elménk hangszerénél több húr) foglalkoztatunk s pedig oly módon,- hogy a figyelő ébersége ne nagy mérvben legyen igénybe véve, vagyis az a következő hangokat némileg gyanítsa, vagy azok esetleges szeszélyes eltérése őt kellemesen lepje meg, továbbá s ez fő: az egyes hangok, de leginkább a rhytmus bekövetkezési ideje, sőt még a rhytmusgyorsulás és lassabbodás az ő várakozásának feleljen meg, azaz az mindig correct legyen: beáll a legnagyobb mérvű élvezet az érzelem és lelkesedős terén.

A benyomások meg-megnyugtadják az egyéb téren felzaklatott idegeket, azaz a nyugodt rhytmusok rendessé, normálissá téve a vérkeringést: kiegyenlítik az abnormális állapotú kedélyt is.

Ily módon alkalmazva a zenetanulásnak és *zenehallgatásnak* nagy missiója volna: egészség, ügyesség, okosodás, érzés és nemesbítés terén.

A felvetett idegenszerű eszmék terén ez ideig elért eredmény.

Ama magas fórumnak, melyet könyvecském bekezdésénél az ügy iránt való érdeklődésre felkértem: tájékozás, hozzászólás végett fel kell sorolnom e reformálási törekvés terén 12 óv leforgása alatt már elért eredményt is, azaz a fentebb felsorolt zenélési képességek ama tételeit, melyeket már egyesek beismertek, tehát már ezek elismerésével is van valami vívmányunk a külföld felett.

Előnyünk már magában véve az is, hogy az eszmefelvetéssel felismertük a jelenlegi állapot rossz oldalát *és ez állapot okait is.*

Meggyőződünk arról, hogy a zongorázásnál (vagyis azon hangszereknél, melyeknél egyidőben többféle teendőt kell végeznünk) elkerülhetetlenül szükséges a gondolkozást, valamint a figyelmet is több irányba kiterjeszteni, azaz nem szabad s nem is lehet azokat egy tetre centralnunk, hogy sem az egyik, sem a másik főteendő gépiesen végrehajtva, vagy elhanyagolt legyen;

felismertük, hogy e képesség eddig is szerepelt a zenészeknél ép úgy, mint az más

egyéb ügyességi procedúránál is láthatólag szerepel, azonban az még eddig megnevezetlen, öntudatlan volt;

alkalmaztuk a nélkül, hogy annak tudatával bírtunk volna, tehát tette kiki saját szellemi és elme-ereje szerint;

beláttuk, hogy e képesség a kiválóbb zongoratanulóknál véletlenül ki is fejlődött, de akkor is csak sok gyakorlás folytán;

sőt avval is tisztában vagyunk, hogy a polyphoniánál a szemlélő, gondolkodó, figyelő, felfogó és Ítélnőképességet a két kéz különféle önálló melódiájának kidomborítása végett — ép úgy, mintha két egyén adná azt elő — megosztaltan is kell működtetnünk;

beismertük azt is, hogy e nagy feladat öntudatlan bár úgy oldatott meg ez ideig, hogy a polyphonia egyenkint gyakoroltatott be s az így szerzett biztonság mellett könnyebbé vált az emiitett lelki tehetségek megosztott működése, mely eddig csak kivételes esetekben terjedt még ki az aesthetikára, pedálra stb.

Már arra a conclusióra is jutottunk, hogy a kezdőknél is azért volt oly nehéz a zongoratanulás, mert már kezdetben több idegenszerű teendővel áll szemben a tanuló: kótaolvasás,

rhythmus-számlálás, jobbkez és balkéz teendője, azok hol és miként való szereplése;

beismerjük, hogy e képesség megszerzését — holott az nélkülözhetetlen főkellék — tankönyveink eddig nem tűzték ki célul. Sőt azt tudtuk nélkül el is nyomták. Ennél fogva mihamarább be fog következni annak általános elismerése, hogy e képességek megszerzése főcél legyen, a mely mellett ezután minden egyéb kérdés mellékkérdéssé fog törpülni;

tapasztaltuk továbbá már, hogy e képességek kivételes egyénél meg is voltak, vagy maguktól is megjöttek; de nem jöttek meg a zongorát tanuló nagy tömegnél, a miért is általánosságban oly nagy a küzködés, csetlésbotlás, mely küzködést fokozza ama körülmény, hogy a jelenlegi tankönyvek és tantervek szerint — nem számolván e képességfejlődhetés idejével — hamarosan következnek a nehézségek. Sőt ama nagy hibában szenved egynémely methodus, hogy hirtelen változtatgatja a kezek működési tereumát, tehát a tanuló, az akaraterejük fejletlensége folytán, a figyelő és gondolkodó képességeket vagy folyton egy tetre összpontosították, vagy azokat egyik tettről a másokra ugráltatták.

Azt is belátjuk már, hogy eddig a tanuló örökösen fáradt egy ismeretlen képesség és tehetség elérése végett — csupán az »Uebung macht den Meister« elvet tartva szem előtt — s csak sok idő eltelte után vehette észre, hogy nagy fáradozása és életerejé feláldozása meddő maradt.

Reá jöttünk evvel arra is, hogy e fáradozás vagy megerőltette a gyermeket, illetőleg annak idegeit, vagy az — e nagy feladatokkal szemben tehetetlen levén — felületesé vált.

Igaz, hogy ez 12 évi küzdés vívmánya, de ez is már örömmel töltheti el azokat, kik hazánk culturájáért s annak más nemzetek felett való fölényeért lelkesednek. Mert mindezzel előnyöket máshol még nem találhatjuk meg.

A kéztartás kérdése a zongoránál.

Nem utolsó vívmány a physiologiai kérdések terén bekövetkezett változás: hisz csak néhány éve annak, hogy egy kiváló magasabb tanintézetünk zenetanára határozottan kárhoz-

tattá a zongorázásnál való ujjmegmozdítást, felemelést. Evvel tehát a kézfej, illetőleg kartaszígalást követelve a billentyűk megütésénél, kiölte tanítványaiból ama képességet, hogy azok a miként való zenélésre is gondoljanak.

Sok, ehhez hasonló esetet lehetne felsorolni s a volt helyzetet ezek által némileg vázolni; most azonban ez állapotok már vajúdás alatt vannak, tehát csakis irányítást igényelnek.

Ez irányítás mikéntjének kérdése kívánatossá teszük, hogy e téren tett nagyon is mélyreható kutatásom eredményét is közlétegyem.

A kutatás, sajnos, határozottan bebizonyítja azt, hogy ama divatban levő, tehát egyelőre legjobbnak tartott Köhler, W. Schwarz, Urbach, Hamann, etc. féle elterjedt különféle kéztartások nem alkalmasok a gyors haladáshoz és az ügyesség magas követelésének elérhetéséhez.

E kéztartások mellett a kéz természetellenes, tehát kivált kezdetben merevséget előidéző állapota miatt 1-ször az intellectualis szervek megosztott működési képessége nem juthat érvényre; 2-szor hamar fárasztók; 3-szor

nagy dressúrát igénylők, mivel nem állhatnak oly mérvben az elme vezetése alatt, mint a lazán tartott kezek; 4-szer egészségi tekintetben hátrányosak, mivel az idegek s szalagok merevségük és feszültségök folytán hamar irritálódnak (ezt a Berlinben megjelenő Klavierlehrer folyóiratban 11 évvel ezelőtt dr. Zabludovsky e nemű czikkeire is kifejtettem); 5-ször a szépjátékra és árnyalatok kivételére épen-séggel nem alkalmasok.

Határozottan alkalmasak azonban ama czélra, ha csupán egyenlő erejű hangokat kellene produkálni, a mi persze nagyon egyhangú, a hallgatót hamar fárasztó és idegessé tevő, unalmas zenélés lenne.

E kéztartás tehát nagyban előidézője amaz igazán kétségbeejtő, a zongorázást kiállhatatlanná tevő állapotnak is.

E külsőségek kérdésével a régi nagymesterek persze még nem foglalkozhattak, mivel genialitásuk folytán jutottak magas fokra. Későbbi korban azonban a hivatatlan tanulni vágyók nagy serege az ügyesség kérdését vonta felszínre.

Keresték tehát az ügyességet s azt egyes-egyik művésznek egyéni sajátosságai egyes-egyik

momentumában vélték rejleni, a miért is azok lépten-nyomon összeütközésbe jönnek a természetessel; azaz meglátszik, hogy azokat a kutatások téves kiinduló pontja és téves útja eredményezték.

A megfigyelő eme kéztartások okainak kutatása alkalmával abba a helyzetbe jő, hogy már indignálódva kérdi: Mi a jó oldala tulaj donképen e természetellenes kéztartásnak? Található-e abban valami, a mi azt a rossz következményeivel szemben okadatolná?

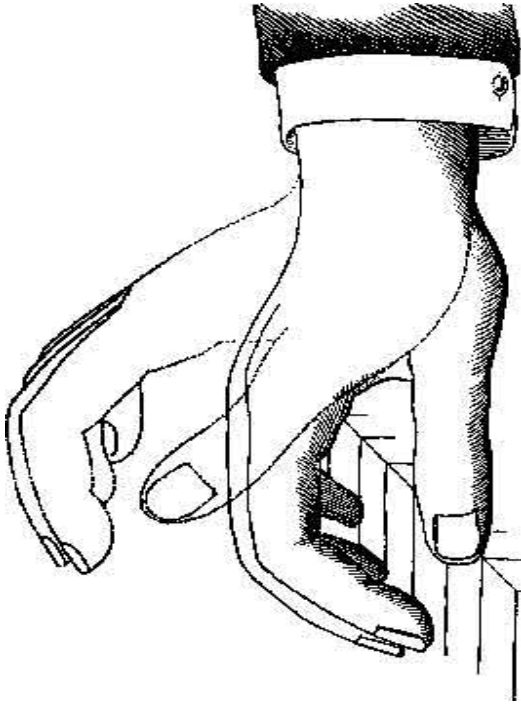
Hasztalan kutatja azt; kutatása meddő marad.

Viszont az anatómiai kifogástalan természetes kéztartásban, melyet a nagyon is divatba jött rossz akaratú elferdítések elhárítása végett ide nyomtattunk: (lásd a következő oldalon) par force kutatással sem talál valami hátrányt.

E rajz a kéz amaz alakját tünteti fel, melyet pihenő állapotban vesz fel.

E természetes állapotban — mely zongorázáshoz is legalkalmasabb — leginkább lazák az izmok és szalagok, tehát az ujjakkal ez állapot mellett érhető el a legmagasabb gyorsaság, illetőleg ügyesség.

Persze e kéztartás, a kezek különböző fejlődése, illetőleg az ujjak, de leginkább a

hüvelykujj hosszúsága miatt változást fog szenvedni.

Legyen azonban az alakulás bárminő, a tanulónak mégis oda kell törekednie, hogy eme szabályok, melyek a zongorázás technikájánál elkerülhetetlen szükségesek s melyek ellenvetést nem is tűrhetnek, betartassanak.

A hüvelykujj — ha csak lehet — a köröm tövéig a fehér billentyűn feküdjék; a többi négy ujj a hüvelykujj és a fekete billentyűk között levő teret foglalja el oly módon, hogy azok a mozgásuk alkalmával ne jöjjenek össze-ütközésbe a hüvelykujjal, sem pedig a fekete billentyűkkel.

A kézfej oly módon tartandó, hogy a hüvelykujj a tenyér alatt akadálytalanul mozoghasson, illetőleg bármely ujjhoz közeledhessék.

A négy ujj a hegyével üti a fehér billentyűket, de az ütéseknel azonban a köröm ne szerepeljen.

Ha a kéz abnormis fejlődésű, pl. ha hosszú ujjak rövid hüvelykujjal, avagy rövid ujjak hosszú hüvelykujjal párosítvák; ez esetekben persze ez adott szabályok már nem igen tartathatók be.

Magától értedődik, hogy a mily mérvben tér el a kéz alkotása az antropológia által elfogadott alaktól, oly mérvben csökkenik a zongorázás technikájában való ügyesség is.

Ez elmondottak után is mindesetre örömmel tölt el, ha valaki — az ügy tisztázását czélozva — e kérdésben a legmesszibb menő ellenvéleményekkel iparkodik czáfolgatni; de a titokban s e mellett rágalom alakban tett ama megjegyzésekkel, — melyek azt czélozzák, hogy a psychologia-nézeteket helyeslőket most már megint a kéztartás kérdésével riaszszák el, — ez alkalommal végeztem.

Hiszem, hogy a közel jövőben csak en passant fogunk arról beszélni, hogy mi mindenben kerestük és véltük a zenélési képességet és mi mindennel próbálgattunk ily képességet előidézni.

De ez utat meg kelle tennünk. Az való, hogy ha a zongora-hegedű görcsök, ujjak-, kéz- és kéztő-csontok betegségei és ezek ideges következményei, egyszóval: ha e beteges jelenségek általában nem merülnek fel, nem igen kutatnánk e physiologiai kérdésekben s mindenesetre érintetlenül hagyóok e némelyek lovagvesszejét képező mellékkérdést.

A zenetanítás irányítása.

Úgy e kérdések, valamint a kísérletezési vajúdás mielőbbi elhárítása szükségessé teszik azt, hogy az ügy *tudományos oldalról* mielőbb megvizsgáltassék s pedig azon körökben, a hol egyedül hivatvák a tudományos problémák, valamint a paedagogiai kérdések megvitására.

Ne vegyük kicsinyes kérdésnek a zenetanítást. A zenetanítás mikéntjének kérdése s irányítása — már csak a zongoratanítás bajai czímü könyvecskémbe felvett állapotok miatt is — jobban, mint más oktatásügyünk, reá szorul arra, hogy nagy testület foglalkozzék vele.

Meg kell és meg is lehet már állapitanunk az imént is felvetett pszichologiai kérdés alapján (az evvel szorosán egybetartozó physiologiai kérdésekben az orvosok véleményével) a zene-tanítás körül való eljárást. A többi teendő t. i. annak miként való keresztülvitele magától fejlődik ki.

Most eme főkérdések volnának tárgyalandók.

Ha a zenetanítás a figyelem és gondolkozás etc. etc. több irányban kiterjesztett működési képessége nélkül tökéletlen, a zene-tanulás e képesség híján hosszadalmas, fárasztó, nehéz s az e nehézséggel való küzdés folytán szellemi fejlődés és egészség tekintetében káros is; kell-e és miként kell eme képességet előidézni, illetőleg visszaszerezni, hogy a zenetanulás két élű fegyver ne legyen;

mily gyermekkel lehet e tanítást eszközölni;

mily eljárás, mily tananyag, s e tananyag mely sorrendben, mily fokozatossággal alkalmaztassék, hogy e jótékony processus: a gyermek természetes szellemi erejének visszaadása könnyen, akadálytalanul s a mi fő jótékony hatással fejlődjék.

Hazánk vezérszerepe a zenetanítás terén a reformálás következtében.

Adjon kedvet az ügy gyei foglalkozni készeknek ama tudat, hogy az önző ellenesekkel szemben hazafias, hasznos munkát végeznek; mert itt ^határozottan csupán Magyar-

ország előnye van még most szóban. Ennek nagyobb bizonyosságául dr. Kármán Mór tanár úr ama véleményére, hogy: »igenis, valók Szentesy állításai s nézetei, sőt e modorban már Angolország is tanít« ünnepélyesen kijelentem, hogy még Angolország sem tanít ez alapon.

Nem vitt el ugyan kutatásom útja Angolhonig, de hallom, hogy ott a néma zongorán való tanítás van divatban.

Ha ez elj aras valóban áll, akkor a zongorázásnál szükséglő megoszlott szellemi tevékenység az angoloknak sem tűnt még fel és azt dr. Kármán úr szintén tévesen értelmezi, sőt e dolog mibenlétéről, valamint szerény állításaim alaposságáról ő neki sincs még teljes tájékozottsága. Ez menti ugyan ama magatartását, hogy tudós létére is még mindig vonakodik határozottan visszavonni a téves véleményezését; de még nincs eléggé okadatolva ama törekvése, mely ez ügy nyilvános tárgyalásának meghúísítására irányul.

A néma zongorán való tanulás egy újabb téves kísérletezés:

Az intellectualis erők több irányban való működése egyrészt a zongoránál egymástól

eltérő sokféle teendő, másrészt azonban az egyes-egyedül hangok miként való létrehozása, az eszmék értelmes kldomborítása, a szép és érzésteljes játék — az *aesthetica* általában — igényli.

Ennek fejlesztéséh éppen kezdetben nem szabad figyelmen kívül hagynunk, mert ez az, a mi a gyermeket éberré teszi, azaz élvezettel tölti el; ez az, a mi a zenét kellemes és nemes szórakozássá, tehát lélekművelő tanulmánynyá teszi.

Ez a követelés az, a mit a zongoraoktatás még eddig nem igen vett figyelembe, tehát ez az, a mi hijján felületessé is válik a zenélés és kiállhatatlanná a zongora.

Ez az, a mire jelenleg még csak oly kivételes egyének képesek, kik a képességet a természettől oly nagy mennyiségben bírják, mely képessé tette őket ama *physiologiai* akadályok legyőzésére, melyeket a tapogatódzás gördít eléjük.

Az angol gyermeknek tehát — ha igazán néma zongorán tanul — nincs mit ellenőriznie: hallása nem éled fel, azt nem szoktatja működésre, ítélete, ízlése nem fejlődhetik, mert nem kell a hangra figyelnie, nem kell

a dinamikai különféleségek miként való létrehozásával törődnie: csak kalapál az ujjaival. Kalapál azonban később is, mert a szem teendői, valamint a technikai teendők szaporodásával s nehezbülésével már épen nem képes amaz említettekkel törödni.

E tanítási módszer hasonló lenne ahhoz, ha a gyermeket írni tanítanók, de oly íróeszközzel, a melynek a táblán nyoma nem marad; szavalni tanulna, de nem engednék meg neki, hogy a miként való kiejtést hallattassa, etc. etc.

Hazánké a felfedezés elsősége; azt ne engedjük s ne idegenítsük el még az ánglius részére sem. Sőt — tekintetbe véve az egész continens más irányban való tapogatódzását — tudja Isten hány évtizeddel előzzük meg a külföldet.

Az majd csak utánunk fogj a a zenetaniást reformálni, de eleve hozzánk fognak vándorolni nemcsak a könnyebb zenetanulás végett, hanem az ezen tanítási mód folytán kifejlődő magasabb niveaujú zeneakadémiánk végett is.

Meggondolatlan tettet végeznek tehát eme kérdés tárgyalásának akadályozói!

Téves ama szempontjuk is, hogy »ennek jósága elismerésével el kellene ismerniük, hogy eddig a tanítás tökéletlen volt«.

Miért ne ismernők azt be? Hisz már a beismerés is egy nagy lépés, a melylyel megelőzzük a külföldet.

Ama fentebbi téves nézetből kiindulva, azt is restellenünk kellene, hogy tegnap még nem tudtuk azt, a mit ma tudunk.

S mivel az eszme elismerése úgy sem maradhat el: mégis csak jobb, ha azt mielőbb, t. i. a felvető életében még elismerve, alkalmazhatjuk, vagyis azon egyéntől vehetjük azt át, a ki egész életén át avval dolgozva, azt minden részleteiben ismerve, annak problematikus bonyolult kérdéseiben felvilágosítást adhat. Nem kell tehát új s új kísérletezéssel nagy időt elveszíteni.

Országos zeneakadémiánk.

Szerény nézetem szerint az országos zeneakadémiának, mint állami intézetnek feladata is ily vívmányt — beható tanulmányoztatás után — első esetben alkalmazni, hogy evvel

a tanításban irányt adjon. S ezt annál inkább teheti, mert mélyebbre látó tanári kara — a véleményezéseknek dr. Harrach úr által még megkísérlett par force irányítása daczára is — határozottan az új eszme híve: szintén elismeri már ennek létjogosultságát és szükségességét s óhajtja is annak tanulmányoztatását.

Ama csekély physiologiai diíferentiák, melyek köztünk még léteznek — melyek azonban a nagy psychologiai kérdések mellett eltörpülnek — orvos jelenléte mellett végbemenendő beható tárgyalás után szappan-buborékká fognak válni

Hanem persze — mint maga dr. Harrach a zenei nevelésünkben már belátva a tarthatatlan állapotot — őszintén megmondja, hogy »Elülről kell kezdeni.« Ez már egy nagy lépés, a melyet örömmel üdvözölhetünk is. Végre reá jöttünk arra, a mit vagy nyolcz évvel ezelőtt Szalay miniszteri tanácsos és Lippich miniszteri titkár uraknál is hangoztattam s szorgalmaztam, t. i.: »Elülről kell kezdeni.« S ezt ama kijelentéssel toldottam meg, hogy ellenkező esetben csak meddő kísérletezés leend az egész zenetanítási építményünk.

E kijelentésemet — Hogy nyoma ma-

radjon — be is iktattam az 1890-ben megjelent »Zongoratanítás bajai« című röpiratom 29. oldal utolsó és 30. oldal 1. és 2. bekezdése alá.

Hát bizony kísérleteztünk azóta folyton s ez mindenestre érdekünk; ámbár e kísérletezés terén az orsz. zeneintézetünk még csak ott van, a hol a külföld volt ezelőtt 25 évvel s azt most újra eldobva mivel nem is tehet máskép, újra kísérletez... Kísérletezett (azonban az egész kontinens haladni óhajtó zeneintézete s zenemestere is azóta, sőt kísérletezni is fog mindaddig, míg (úgy mint már mi magyarok) reá nem jön az alap tanítás téves voltának okaira, azaz arra, hogy tulajdonképen mit kell tanítanunk.

Mi reá jöttünk, de már 10 évet vesztettünk egyesek önhittségéből származó huza-vonával.

Nem nagy idő ugyan egy nemzet életében, de nagy idő akkor, a midőn arról van szó, hogy ez által néhány évtizeddel megelőzhetjük a többi nemzetet.

Magasra emelkedhetünk addig a zene-culturánkban; az előny s a vezérszerep sokáig-sokáig kezünkben maradhatna.

Kezdjük tehát újra mielőbb s pedig a legelőbb alapból, azaz jobban mondva: adjuk meg a zenetanulásnak jövőben a képességet kifejlesztő alapot s ez alagra helyezzük az eddigi tantervet.

Nem kell tehát s nem is szabad a jelenlegi állapotoknak rázkódtatást szenvednie, mert a közép- és felső fokban nincs hiba. Az ott mutatkozó hibák csakis az alaptanítás bizonytalanságának következményei, mely eddig kiaknázta a gyermek képességét s e kiaknázással rögtön mutatott is valamelyes eredményt; de nem idézte elő ama képességet, mely a későbbi tanulmányoknál már szükséges, t. i. a két-három irányba kiterjedő szellemi tevékenységet s ugyancsak az egyidőben véghezviendő különféle tettek terén az ügyességet, sőt nem idézhette elő az ügyesség magasabb fokát sem.

A magasabb fokokban beálló változás csakis a sok tananyag reducalására, tehát a teher könnyítésére vonatkoznék, s mind a mellett — ama jó alap folytán — a művészeti eredmény tökélyesb és kimagaslóbb fog lenni.

Az alapzenetanításunk a most már elismerteken alapuló zenélési képességek kifejtését

czélozva kezdődnek és fejlődnek. A gyermek — 3 hó alatt némileg megszerezve a képességet — a közeljövőben már kevesebb vesződéssel és könnyen fog haladni. A hamarosan beálló ügyesség, azaz annak az elmében való előidézése nemcsak minden térre fog kihatoló lenni, hanem a zenei téren nagy halmaz gyakorlatot s e czólra készült Etude-öket is feleslegessé fog tenni.

S mivel ez nem csak idő, hanem testi erő megtakarítás is, tehát a gyermek többet fog foglalkozhatni ama zeneművekkél, melyek neki, valamint a környezetének is *élvezetet nyújtanak*.

Ez alpból kiindulva, a gyermekekre, tanítóra, de leginkább a szülőre nézve egy igen fontos körülmény fog bekövetkezni. Ugyanis hamar észlelhetővé fog válni az, ha valamely gyermek psychikai okok miatt ily nehéz hangszer tanulására alkalmatlan volna. Ez eddig t. i. a volt methodusok szerint való tanulásnál csakis 5—8 éves küzködés után vált nyilvánvalóvá.

Z á r s z ó

az ügy elnyomásán még mindig nagy erélylyel
s a »cél szentesíti az eszközöket« féle fegy-
verekkel küzdő aknamunkásokhoz.

Gondolják meg végre azt, hogy e jelen-
legi ügynél a kicsinyes féltékenységüknek nincs
alapja, mert ily ügy nem lesz és nem is lehet
kis emberkéek nevével egybekötve.

Itt a tudományos fakultások — zeneoktató
és zeneszerző nagyjainkkal karöltve — fogják
a szerepet vinni ... A Klio tehát csak azt
fogja feljegyezni: »Magyarország cultusminis-
tere — a zenetanítást új alapra fektetve —
reformálta.«

Ez ellen küzdeni pedig már több, mint
kicsinyes önzés: ez hazafiatlanság!

E könyvecskében foglalt szerény tapasztalataimat azon óhajjal teszem közzé, vajha az érdekeitek és a tanügyek vezetői körében úgy a közoktatásra, valamint a zenetanulásra vonatkozók — *mint bebizonyítható dolgok* — szintén vizshangra találnának.

Budapest, 1897.

Szentesy Béla.